

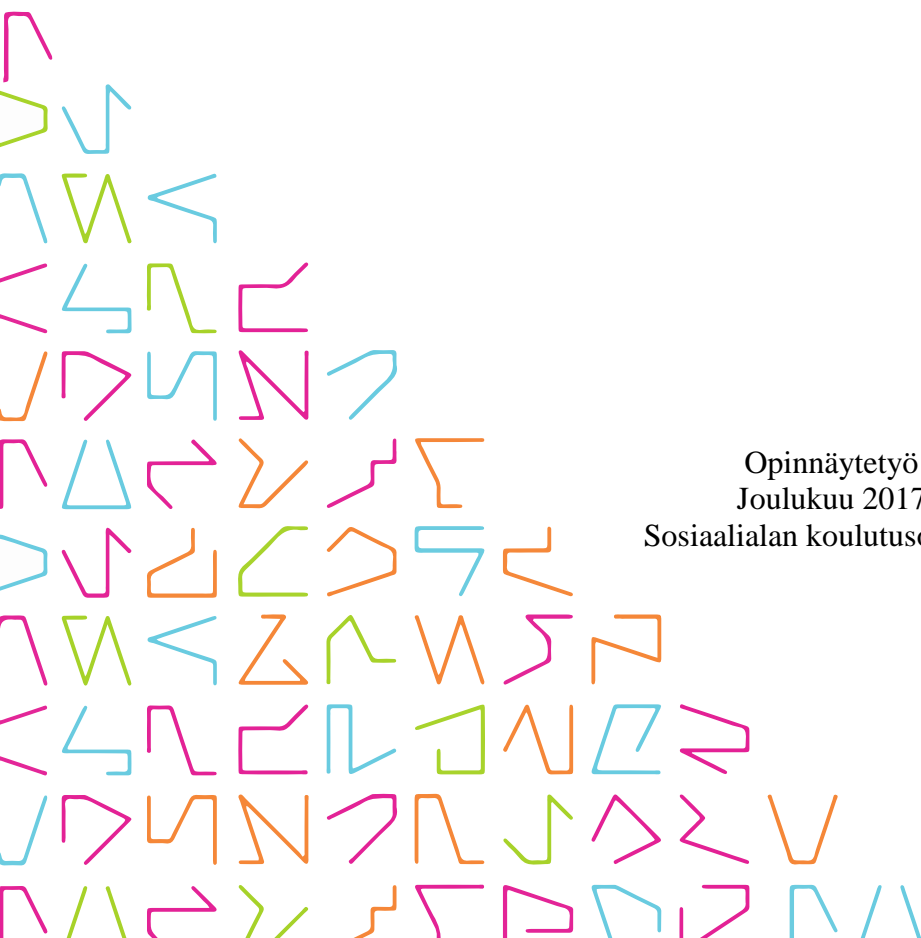

LASTEN TUNNEKASVATUKSEN TOTEUTU- MINEN TAMPEREEN KAUPUNGIN PÄIVÄ- KODEISSA

Sähköinen lomakehaastattelu lastentarhanopettajille

Milla Puikkonen

Opinnäytetyö
Joulukuu 2017
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

PUIKKONEN MILLA

Lasten tunnekasvatuksen toteutuminen Tampereen päiväkodeissa
Sähköinen lomakehaastattelu lastentarhanopettajille

Opinnäytetyö 53 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Joulukuu 2017

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten lasten tunnekasvatusta tällä hetkellä toteutetaan Tampereen kaupungin päiväkodeissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa ajankohtaista tietoa tunnekasvatuksen yleisestä tilasta Tampereella. Opinnäytetyössä tutkittiin lastentarhanopettajien omia näkökulmia tunnekasvatuksen toteutukseen, vaikutuksiin sekä merkitykseen. Lisäksi opinnäytetyössä kartoitettiin mahdollisia haasteita ja lastentarhanopettajien tarvetta lisäkoulutukselle. Opinnäytetyön tavoitteena oli edistää ja kehittää tunnekasvatuksen toteutumista Tampereen kaupungin päiväkodeissa sekä lisätä varhaiskasvattajien tietoisuutta aiheesta.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa on käsitelty alle kouluikäisten lasten tunnekasvatusta ja tunnetaitojen kehitystä lapsuudessa. Opinnäytetyön tutkimusosuus toteutettiin sähköisellä lomakehaastattelulla marraskuussa 2017. Tutkimusmenetelmä oli kvalitatiivinen eli laadullinen. Kysely lähetettiin Tampereen kaupungin lastentarhanopettajille sähköpostitse ja tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Tutkimukseen vastasi yhteensä 28 lastentarhanopettajaa. Tutkimusaineisto analysoitiin pääasiassa teemoittelemalla.

Lastentarhanopettajat pitivät tunnekasvatusta tärkeänä elementtinä varhaiskasvatuksessa. Tunnekasvatus oli käsitteenä varhaiskasvattajille tuttu ja heillä oli tietämystä tunnekasvatuksen keinoista ja teoriasta. Tutkimuksen mukaan tunnekasvatus vaikutti positiivisesti muun muassa lasten kykyyn tunnistaa erilaisia tunteita itsessään ja muissa, empatiakykyihin sekä lasten vuorovaikutustaitoihin. Lähes puolet osallistujista arvioi toteuttavansa tunnekasvatusta liian vähän. Suurin osa lastentarhanopettajista koki tarvitsevänsä tunnekasvatukseen lisäkoulutusta tai materiaalia.

Jatkotutkimuksessa olisi hyödyllistä tutkia lisää tunnekasvatuksen käytännön toimintatapoja ja koostaa niiden avulla koulutustilaisuus tai materiaalipaketti lastentarhanopettajien tueksi.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme of Social Services

PUIKKONEN MILLA:

The implementation of children's emotional education in the City of Tampere day care centres

Electronic survey for kindergarten teachers

Bachelor's thesis 53 pages, appendices 3 pages
December 2017

The purpose of this Bachelor's thesis was to study how children's emotional education is organized and implemented into action in the day care centers of the city of Tampere. The aim was to find ways to improve and develop children's emotional education and to raise the kindergarten teachers' awareness of the topic. The research method was qualitative. The research was done by an electronic survey for kindergarten teachers currently working in the City of Tampere day care centers. The data was collected in November 2017 and analyzed mainly by themes.

The research showed that the kindergarten teachers value emotional education and that in theory they have a good knowledge of the subject. Many of the kindergarten teachers felt that they did not implement emotional education enough and the majority felt that they need further training and materials to better engage emotional education in their work. In future researches an emotional education guidebook or material package for kindergarten teachers would be beneficial.

Key words: emotional skills, socio-emotional development, emotional education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
2.1	Aiheen valinta ja merkityksellisyys	7
2.2	Opinnäytetyön tavoitteet.....	7
2.3	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	8
2.4	Tutkimuksen toteutus.....	8
2.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	9
3	TUNNETAIDOT.....	11
3.1	Tunnetaidot käsitteenä	11
3.2	Tunnerehellisyys tunneilmaisun perustana	12
3.3	Itsesäätelytaidot tunnetaitojen keskiössä	14
3.4	Lapsen sosiaalis-emotionaalinen kehitys.....	15
3.5	Tunnetaitojen kehittyminen varhaislapsuudessa	16
3.6	Tunnetaitojen vaikutus lapsen kehitykselle	17
4	TUNNEKASVATUS	20
4.1	Tunnekasvatus käsitteenä.....	20
4.2	Tunnekasvatus varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa	20
4.3	Tunnekasvatus varhaiskasvatuksessa	21
4.4	Lastentarhanopettajan rooli tunnekasvattajana	22
5	TUNNEKASVATUKSEN TOTEUTUMINEN TAMPEREEN KAUPUNGIN PÄIVÄKODEISSA	26
5.1	Tutkimusaineiston analyysi ja tutkimuksen teemat	26
5.2	Työskentelyvuodet.....	26
5.3	Osallistujien lapsiryhmän ikähaarukka	27
5.4	Tunnekasvatus käsitteenä lastentarhanopettajien näkökulmasta	28
5.5	Tunnekasvattajalta vaaditut taidot ja ominaisuudet.....	31
5.6	Tunnekasvatuksen merkitys varhaiskasvatuksessa.....	33
5.7	Tunnekasvatuksen vaikutukset lapseen	34
5.8	Tunnekasvatuksen toteuttaminen käytännön työssä	36
5.9	Tunnekasvatuksen toteutus	39
5.10	Toimivia käytänteitä ja toimintatapoja päiväkodin arkeen	40
5.11	Tunnekasvatusta hankaloittavat tekijät.....	42
5.12	Koulutuksen ja lisätiedon tarve.....	45
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	47
	LÄHTEET.....	49
	LIITTEET	51

Liite 1. Saatekirje päiväkodin johtajille.....	51
Liite 2. Tutkimuksen saatekirje	52
Liite 3. Tutkimuskysymykset	53

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö käsittelee lasten tunnekasvatuksen toteutumista Tampereen kaupungin päiväkodeissa. Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä ajankohtaista sekä luotettavaa tietoa siitä, miten ja millä tavoin Tampereen päiväkotien lastentarhanopettajat toteuttavat tunnekasvatusta työssään sekä selvittää varhaiskasvattajien omia kokemuksia tunnekasvatuksen merkityksestä ja vaikutuksesta heidän omassa työssään. Lisäksi tutkimuksessa on tarkoitus kartoittaa lastentarhanopettajien tarvetta lisäkoulutukseen tunnekasvatukseen liittyen. Tarkoituksena on lisäksi kerätä lastentarhanopettajilta toimivia toimintatapoja sekä konkreettisia keinoja tunnetaitojen käsittelemiseen arjen työssä.

Tunnekasvatuksesta ja sen merkityksestä on tehty viime vuosina paljon opinnäytetöitä, mutta aikaisemmat tutkimukset ovat käsitelleet tunnekasvatusta eri näkökulmista tai eri alueella. Tuoreimmat aikaisemmat opinnäytetyöt tunnekasvatuksesta Tampereen lähiseudulla ovat vuonna 2017 julkaistu opinnäytetyö lasten tunnekasvatuksesta Nokialla sekä 2015 julkaistu toiminnallinen opinnäytetyö lasten tunnekasvatuksesta Ylöjärvellä. (Suutarinen 2017 & Luomaniemi 2015, TAMK.) Lasten tunnekasvatuksen toteutumista Tampereella ei ole kuitenkaan aikaisemmin tutkittu.

Luvussa kaksi käsitellään tarkemmin tämän opinnäytetyön toteutukseen liittyviä kysymyksiä kuten opinnäytetyön tavoitteita, tutkimuskysymyksiä, tutkimusmenetelmiä sekä tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Luvuissa kolme ja neljä käsitellään tunnetaitojen, tunnekasvatuksen sekä sosiaalis-emotionaalisen kehityksen teoriaa. Luku viisi käsittelee tunnekasvatusta uuden varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta niin valtakunnallisesti kuin Tampereen kaupungin osalta. Viimeiset luvut kuusi ja seitsemän sisältävät tämän tutkimuksen analysoituja tutkimustuloksia sekä niiden kautta saatuja johtopäätöksiä. Liitteinä opinnäytetyön lopusta löytyvät tutkimuksessa käytetty kyselylomake sekä siihen liittyneet saatekirjeet.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Aiheen valinta ja merkityksellisyys

Opinnäytetyön aiheeksi valikoituivat tunnetaidot ja lasten tunnekasvatus. Tunnekasvatus on aiheena sekä ajankohtainen että minua tutkijana kiinnostava. Tunnekasvatuksella ja lasten tunnetaitojen harjoittamisella on tutkittu olevan paljon positiivisia vaikutuksia lasten käyttäytymiselle, kehitykselle ja kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Tutkijana olen henkilökohtaisesti ollut hyvin kiinnostunut lasten tunnekehityksestä ja varhaiskasvatuksen tunnekasvatuksesta sekä nähnyt kentällä työskennellessäni suuren tarpeen tämän kaltaiselle opetukselle ja tuelle.

Opinnäytetyössä päädyttiin tutkimaan tunnekasvatusta kaiken ikäisten lapsiryhmien parissa, sillä monet tunnekasvatukseen liittyvät tutkimukset kohdistuivat pääasiassa yli 3-vuotiaiden lasten tunnekasvattamiseen. Kutsumalla tutkimukseen kaikenikäisten lasten päiväkotiryhmiä oli tutkimuksen tuloksesta mahdollista saada kokonaisvaltaisempi ja kattavampi kuva. Tutkimuksen näkökulmaksi valittiin lastentarhanopettajan näkökulma, sillä tunnekasvatus ja sen järjestäminen on osa pedagogista toimintaa ja osaamista.

Tutkimuksen yhteistyökumppaniksi valikoitui Tampereen kaupunki ja tutkimuksen kohderyhmäksi Tampereen kaupungin palveluksessa tutkimushetkellä työskentelevät lastentarhanopettajat.

2.2 Opinnäytetyön tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteina oli kerätä tietoja sekä konkreettisia neuvoja siihen, miten tunnekasvatusta voitaisiin edistää ja kehittää Tampereen kaupungin päiväkodeissa. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, mikä tunnekasvatuksessa tällä hetkellä toimii ja mihin lastentarhanopettajat toivoisivat muutosta tai lisäkoulutusta.

Tarkoituksena oli tutkia millä tavoin tunnekasvatusta tällä hetkellä toteutetaan, millä tavoin lastentarhanopettajat konkreettisesti opettavat tunnetaitoja ja miten tuttua tunnekasvatus lastentarhanopettajille on. Opinnäytetyön päätavoitteena oli tuottaa ajankoh-

taista ja luotettavaa tietoa tunnekasvatuksen toteutumisesta, jotta tunnekasvatusta on mahdollista edistää ja kehittää. Lisäksi tarkoituksen oli kerätä tietoa, jonka avulla tunnekasvatuksesta voidaan kehittää lastentarhanopettajille toimivampaa sekä konkreettisempaa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli myös nostattaa kasvatushenkilöstön tietoisuutta tunnekasvatuksesta ja herättää lastentarhanopettajia pohtimaan tunnetaitojen harjoittelua osana oman työnsä arkea.

2.3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on:

”Miten lasten tunnekasvatus toteutuu Tampereen kaupungin päiväkodeissa?”

Tarkentavia tutkimuskysymyksiä ovat:

”Miten lastentarhanopettajat määrittelevät tunnekasvatuksen?”

”Minkälaisia vaikutuksia tunnekasvatuksella on lapsiin?”

”Millä tavoin lastentarhanopettajat toteuttavat tunnekasvatusta?”

”Minkälaisia hyviä käytänteitä ja toimintatapoja lastentarhanopettajilla on tunnekasvatukseen liittyen?”

”Onko tunnekasvatuksen toteutumiselle tällä hetkellä esteitä tai haasteita?”

”Tarvitsevatko lastentarhanopettajat aiheesta lisäkoulutusta?”

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimus toteutettiin sähköisenä lomakehaastatteluna. Haastattelu toteutettiin suurimmaksi osaksi puolistrukturoituna eli haastateltavat saivat vastata kysymyksiin omin sanoin. Kyselyssä oli myös muutama strukturoitu kysymys, jossa vastaajat valitsivat valmiiksi annetuista vaihtoehdoista itselleen sopivimman. Haastattelun kysymysten muotoilu ja järjestys olivat yhtäläisiä kaikille vastaajille. (Eskola & Suoranta 1998, Haastattelu.)

2.4 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyön ideointi ja valmistelu on aloitettu kesällä 2017. Opinnäytetyön ensimmäinen ideapaperi esitettiin opinnäytetyön ohjaajalle syyskuussa 2017. Ideapaperin hy-

väksymisen jälkeen tutkimussuunnitelman laatiminen aloitettiin. Valmis tutkimussuunnitelma esiteltiin opinnäytetyöseminaarissa lokakuun 2017 alkupuolella.

Tutkimukselle haettiin Tampereen kaupungin tutkimuslupaa heti tutkimussuunnitelman hyväksymisen jälkeen ja se myönnettiin nopealla aikataululla. Opinnäytetyön teoriaosuuden kirjoittaminen aloitettiin myös heti tutkimussuunnitelman varmistuttua. Teoriaosuutta täydennettiin opinnäytetyön edetessä aina marraskuun loppuun saakka.

Opinnäytetyöhön liittyi sähköinen lomakehaastattelu, joka toteutettiin aikavälillä 6.-19.11.2017. Kyselytutkimukseen kutsuttiin vastaamaan Tampereen kaupungilla työsuhteessa olevia lastentarhanopettajia. Tutkimusta varten laadittiin sähköinen kyselylomake Tamkin e-lomake-sivuston avulla. Tutkimuskutsu saatekirjeineen lähetettiin kaikkien Tampereen kaupungin päiväkotien johtajille sähköpostitse. Päiväkodin johtajia pyydettiin välittämään tutkimuskutsu heidän oman päiväkotinsa lastentarhanopettajille. Tutkimukseen saatiin kerättyä 28 vastausta. Kyselylomake sisälsi sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä.

Opinnäytetyön aineiston analyysi aloitettiin heti kyselytutkimuksen päättyttyä. Samalla opinnäytetyön teoriaosuus viimeisteltiin. Alustava opinnäytetyö palautettiin opinnäytteen ohjaajalle 27.11.2017. Opinnäytetyö esitettiin opinnäytetyöseminaarissa 11.12.2017. Valmis opinnäytetyö on lähetetty tiedoksi Tampereen kaupungin yhteys henkilölle sekä välitetty tutkimuskyselyyn kutsuttuihin päiväkoteihin.

2.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden takaaminen on otettu huomioon jokaisessa opinnäytetyön vaiheessa. Tutkimukselle on haettu ja myönnetty asianmukainen tutkimuslupa.

Tutkimukseen osallistuvien anonymiteetti on säilytetty läpi tutkimuksen. Vastauksista tai valmiista opinnäytetyöstä voida tunnistaa eikä erotella yksittäisten vastaajia tai päiväkoteja. Tämän anonymiteetin säilyttäminen on otettu huomioon jo tutkimuslomaketta suunniteltaessa; tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä kysytään vain tutkimukselle oleellisimpia esitietoja kuten työssäolovuosia ja lapsiryhmän ikäjakaumaa. Tutkimus ei

erottele osallistujia esimerkiksi sukupuolen tai iän perusteella, sillä näiden tietojen ei ole katsottu olevan merkityksellisiä tutkimukselle.

Kaikki tätä opinnäytetyötä varten kerätty tutkimustieto ja data on tarkoitettu vain tämän tutkimuksen käyttöön eikä sitä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen tulla käyttämään myöhemmin. Tutkimuksessa on käytetty ainoastaan lähteitä, joiden on voitu olettaa olevan peräisin luotettavalta julkaisijalta. Tutkimukseen on käytetty sekä suomen – että englanninkielisiä lähteitä.

Tutkimuskutsu on pyritty lähettämään ja saattamaan tiedoksi jokaiselle Tampereen kaupungin lastentarhanopettajalle. Tällä tavoin on pyritty varmistamaan jokaisen mahdollisuus osallistua tutkimuksen tuloksiin. Tämä on mahdollistanut tutkimukselle myös mahdollisimman suuren aineistopohjan ja lisännyt tutkimuksen luotettavuutta. Osallistuminen on ollut osallistujille täysin vapaaehtoista ja tutkimuksen on voinut halutessaan keskeyttää.

Vuorovaikutus Tampereen kaupungin ja tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden välillä on läpi tutkimuksen ollut mahdollisimman avointa ja läpinäkyvää. Tutkimuksen taustoista, tarkoituksesta ja tavoitteista on tiedotettu asianmukaisella tavalla tutkimuksen kaikille osapuolille. Opinnäytetyön valmistuessa tutkimuksen tulokset ja kerätty aineisto palautetaan jäsennehtynä Tampereen kaupungille. Lisäksi valmis opinnäytetyö saatetaan tiedoksi tutkimukseen kutsutuille päiväkodeille.

3 TUNNETAIDOT

3.1 Tunnetaidot käsitteenä

Tunteet ovat ihmisen reaktioita ympäristön tapahtumiin sekä hänen omiin ajatuksiinsa. Tunteet varoittavat meitä vaarasta, kertovat turvallisuudesta sekä tuottavat hyvää ja paha mieltä. Perustunteitamme ovat ilo, suru, pelko, viha, inho, hämmästys ja halveksinta. (Sääkslahti 2015; 114.) Tunteet vaikuttavat ihmissuhteiden laatuun ja mielekkyyteen sekä vaikuttavat vuorovaikutukseemme. Ihminen kykenee vaistoamaan toisten tunteita itseään kohtaan sekä välittämään itse erilaisia tunneviestejä toisille. (Haapsalo 2016; 16.)

Ingman-Fribergin (2016; 107.) mukaan tunnetaidoilla tarkoitetaan tunteiden tunnistamiseen ja ilmaisemiseen liittyviä taitoja. Peltonen (2000; 15.) lukee tunnetaitoihin lisäksi muun muassa omien tunteiden säätelyn ja erilaisten tunteiden kokemisen. Tunnetaitojen alkeet opitaan lapsuudessa. Tunnetaitoja harjoiteltaessa lapsi tarvitsee avuksi aikuista tunteidensa säätelyyn. (Ingman-Friberg 2016; 107.) Hyviin tunnetaitoihin lukeutuvat kyky tunnistaa ja tulkita paitsi omia myös muiden ihmisten tunteita. Yksi tärkeimmistä tunnetaidoista onkin kyky empatiaan eli kyky toisen tunteiden huomioon ottamiseen. (Ahonen 2017; 21 ja Peltonen 2000; 17.)

Suomen mielenterveysseura (2017) määrittelee tunnetaitojen perustaksi kyvyn havaita sekä tiedostaa omia ja toisten tunteita. Tunnetaitoja tarvitaan muun muassa toisten ihmisten tunteiden hahmottamiseen ja vuorovaikutukseen. Tunnetaitoihin sisältyy tunteiden havainnointi ja tunnistamiskyvyn lisäksi myös kyky ymmärtää erilaisia tunteita sekä nähdä tunteiden syyt ja seuraukset. Mikäli ihminen ei ymmärrä tunteita ja niiden syy-seuraussuhteita, hänen on hankalaa selvittää tunteistaan. Tunteiden ymmärtäminen auttaa tekemään päätöksiä ja valintoja elämässä. (Suomen mielenterveysseura, 2017.)

Tunnetaidot auttavat meitä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ja niiden kautta voimme esimerkiksi tunnistaa, milloin toisella ihmisellä on paha mieli sekä pyrkiä ymmärtämään mistä se johtuu. (Ahonen 2017; 21.) Tunnetaidot ohjaavat osaltaan kaikkia tekojamme, päätöksiämme, ajatuksiamme ja unelmiamme. Käytämme tunnetaitojamme sosiaalis-

sa vuorovaikutuksessa päivittäin niin tietoisesti kuin tiedostamattomastikin. (Peltonen 2000; 13.)

Tunteiden jäsentämisen ja tunnistamisen taidon oppiminen on yksi lapsen kasvun keskeisimmistä tavoitteista. (Haapsalo & Kirkkopelto 2016; 1.) Lapsen tavoitteena on saada hänen sisällään olevat tunteet järjestykseen ja löytää niille tunnistettava muoto. (Peltonen 2000; 20.) Tunteet auttavat lasta esimerkiksi tunnistamaan milloin hän on turvassa ja milloin hän taas ei ole. (Lajunen & Andell & Ylenius-Lehtonen 2015; 11.) Lapsen on tärkeää oppia sekä ilmaisemaan että hyväksymään kaikenlaisia tunteita, myös negatiivisia tunteita kuten pahaa mieltä, ärtymystä ja surua. Tunteakseen olonsa turvalliseksi lapsi tarvitsee aikuisen tukea kielteisten tunteiden käsittelyyn. (Neuvokas perhe, 2017.)

3.2 Tunnerehellisyys tunneilmaisun perustana

Tunnetaitojen oppimisen perustana on tunnerehellisyys. Lapsen on saatava nähdä aikuiselta malli aitoihin tunneilmauksiin ja tunteisiin. (Haapsalo 2016; 17.)

Tunnerehellisyys perustuu ajatukseen siitä, että ihmiset osaavat lukea toisiansa paitsi sanallisen viestinnän myös eleiden, ilmeiden, kehonkielen ja tekojen kautta. Ihmisillä on paljon tietoa toistensa tunteista ja ajatuksista, vaikka niitä ei olisikaan kerrottu ääneen. Tunnerehellisyyden lähtökohtana aikuisten tehtävänä on kertoa avoimesti omista tunteista toisille ja myös ohjata lapsia samanlaiseen avoimuuteen. Lapsille ja nuorille tunnerehellisyys on yleensä luontaista. (Kullberg-Piilola 2000; 37.) Pienen lapsen tunnerehellisyys pohjautuu sanoittamiseen. Sanoittamalla ja nimeämällä lapselle erilaisia tunteita ja olotiloja aikuinen antaa lapselle välineitä tulkita omia tunnetilojaan. (Kullberg-Piilola 2000; 45) Tunnesanoituksen opettelu jatkuu kuitenkin koko elämän ajan (Haapsalo 2016; 17).

Tunnerehellisyyden tavoitteena on tehdä tilaa tunteiden rehelliselle ilmaisulle järkeen käypien perusteluiden rinnalle (Kullberg-Piilola 2000; 38). Aikuisen tulee ilmaista lapselle kaikenlaisia tunteita hallitusti ja säädellysti. Näin aikuinen opettaa lapselle, että toisen ihmisen sanoihin ja tekemisiin voi luottaa eikä hän aiheuta hämmennystä lapselle. (Haapsalo 2016; 17.) Tunnerehellisyys perustuu siis ajatukseen, että lapsella on oikeus saada tunteisiinsa aikuiselta vastaukseksi myös aitoja tunteita erilaisten neuvojen

ja perusteluiden sijaan. Lapsella on käytettävissään kokonainen tunteiden kirjo, mutta jos lapsi kokee herättävänsä aikuisessa vain tietynlaisia tunteita, he voivat kokea arvottomuutta ja voimattomuutta. Aikuisten tulisi uskaltaa olla tunnerehellisiä ja ilmaista lapsilleen aitoja tunteita sekä kertoa tunteistaan lapsille avoimesti. (Kullberg-Piilola 2000; 39.) Tunnerehellisyyteen kuuluu avoimuuden lisäksi silti myös jokaisen oikeus yksityisyyteen. Myös hienotunteisuus toista kohtaan on tärkeä osa tunnerehellisyyttä. (Kullberg-Piilola 2000; 45.)

Tunnerehellisyyttä voi harjoitella opettelemalla puhumaan lapselle aina totta omista tuntemuksista olivat ne negatiivisia tai positiivisia. Aikuisen tulisi sanoittaa lapselle syy-seuraussuhteita myös aikuisen omista kielteisistä tunteista kuten vihaisuudesta riitatilanteissa. On myös tärkeää, että tunnereaktion päätyttyä aikuinen sanoittaa lapselle olevansa jälleen rauhallinen. (Kullberg-Piilola 2000; 42.) Aikuisen tulee ottaa ilmaisuunsa huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso. Pienelle lapselle ei välttämättä tarvitse kertoa ikäviä yksityiskohtia esimerkiksi läheisen kuolemasta, mutta hänellekin on hänen ymmärrykselleen sopivalla tavalla kerrottava kuolemasta. (Kullberg-Piilola 2000; 43.) Kullberg-Piilolan mukaan osa esimerkiksi murrosiän konflikteista johtuu aikuisten tunnerehellisyyden puutteesta, lapsi haluaa saada omiin tunteisiinsa vastaukseksi aitoja tunnereaktioita järkevien ajatusten ja perustelujen sijaan. (Kullberg-Piilola 2000; 37.)

Tunnerehellisyys tukee ihmisten välistä vuorovaikutusta ja lisää luottamusta. Lapsilla tunnerehellisyys auttaa vahvistamaan itsetuntoa sekä edistää lasten kykyä solmia tasavertaisia ihmissuhteita. (Kullberg-Piilola 2000; 37 & Haapsalo 2016; 17.) Tunnerehellisyys auttaa lasta luottamaan siihen, mitä toinen sanoo ja auttaa lasta luomaan pohjan rehelliselle sekä terveelle tunne-elämälle. (Kullberg-Piilola 2000; 43.)

Aikuisen tulee paitsi ilmaista omia tunteitaan myös hallita niihin liittyviä tunnereaktioita. Lapsen ei kuulu olla aikuisen tunnesäätelijä. (Haapsalo 2016; 17.) Lapsi tarvitsee tunteen siitä, että aikuinen kestää hänen voimakkaatkin tunteensa silloinkin, kun ne ovat hänelle itselleen liikaa. Aikuisen on pysyteltävä näissä tilanteissa rauhallisena ja näin antaa lapselle mallia oman käyttäytymisen säätelyyn. Lisäksi kasvattajan on hyvä antaa lapselle malli anteeksipyyttämisestä ja nimetä erilaisia tunteita. (Neuvokas perhe, 2017.) Lapsen on tärkeää oppia, että vaikka jokin kokemus olisi epämiellyttävä ja aiheuttaisi epämiellyttäviä tunteita, ei itse tunteen tunteminen ole kuitenkaan negatiivista. (Haapsalo 2016; 17.)

Jos aikuinen lähtee mukaan lapsen tunnetilaan silloin, kun lapsi kokee kielteisiä tunteita hän lisää lapsen turvattomuuden tunnetta. Aikuinen voi yrittää auttaa lasta selviytymään tunteesta lapsen ikätasosta riippuen esimerkiksi ottamalla hänet syliin. Syli auttaa lasta rauhoittumaan ja antaa lapselle hyväksymisen tunteen. On tärkeää saada lapsen tunne-myrsky laantumaan, jotta tunteita voidaan käsitellä ja niistä voidaan puhua. Jos lapsi ei anna aikuisen ottaa häntä syliin, voi aikuinen esimerkiksi silittää lasta. Lasta ei tule jättää tilanteeseen yksin, vaan aikuisen on pysyteltävä lapsen lähellä. (Aamulehti, 31.10.2016.)

3.3 Itsesäätelytaidot tunnetaitojen keskiössä

Tunteiden säätelyllä tarkoitetaan tunteiden hallintaa sekä itsehillintää ja kykyä säädellä tunteitaan ilman niiden käymistä ylivoimaiseksi. Tunteiden säätelyä voidaan kuvata ikään kuin tunteiden annosteluna; lapsen kykynä sekä kokea että ilmaista tunteensa sopivassa mittasuhteessa. (Suomen Mielenterveysseura, 2017.) Itsesäätelytaitoa voidaan pitää lapsen sosiaalis-emotionaalisen kehityksen merkittävimpänä taitona. Itsesäätelytaidot määrittävät lapsen kykyä säädellä tunteitaan sekä omaa käyttäytymistään ja toimintaansa erilaisissa tilanteissa. (Ahonen 2017; 18.)

Itsesäätelytaidot antavat lapselle mahdollisuuden tunnistaa omia tunteitaan sekä ilmaista tunteitaan huomioiden samalla muut ihmiset sekä lapsen omat henkilökohtaiset tavoitteet. (Ahonen 2017; 18.) Itsesäätelytaidot auttavat lasta toimimaan ympäristölleen suotuisalla, tilanteeseen sopivalla sekä omiin tavoitteisiinsa sopivalla tavalla. (Haapsalo 2016; 16.)

Alle kouluikäisellä lapsella itsesäätelytaidot ovat vielä kehittymättömät ja lapsi tarvitsee yksilökohtaisesti tukea omien taitojensa kehittämiseen. Tunteiden säätelyn lähtökohtana voidaan pitää sitä, että lapsi kykenee ilmaisemaan itseään joko sanallisin tai sanattomin keinoin. Tunnesäätely vaatii kehittyäkseen myös vuorovaikutustilanteita aikuisten kanssa. Hyvä ja vastavuoroinen vuorovaikutussuhde auttaa lasta sitomaan toisiinsa tunteiden merkityksiä ja mielekkyyksiä sekä kehittää itsesäätely- ja tunnetaitojaan. (Haapsalo 2016; 16.) Lapsen itsesäätelytaidot ovat erityisessä yhteydessä lapsen kielellisiin taitoihin. Kielellisten taitojen kehittyessä lapsen on mahdollista sanoittaa omia tunteitaan,

ajatuksiaan sekä kokemuksiaan. Sanallisen ilmaisun avulla lapsen on helpompaa tulla kuulluksi sekä ymmärretyksi. (Ahonen 2017; 20.)

Hyvät itsesäätelytaidot tukevat lasta esimerkiksi pettymystilanteissa ja auttavat häntä sietämään pettymyksiä paremmin sekä käyttäytymään sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla. Puutteelliset itsesäätelytaidot johtavat lapsen toisinaan hyvinkin voimakkaisiin ja hallitsemattomiin tunnepurkauksiin kuten raivostumiseen tai tilanteesta pakenemiseen. Ilman itsesäätelykykyä lapsen on mahdotonta huomioida muiden tilanteessa olevien tunteita, sillä hän ei hallitse omia tunteitaan tai käyttäytymistään. (Ahonen 2017; 19.) Itsesäätelytaitojen kehittyessä lapsi oppii hallitsemaan voimakkaitakin tunnekokemuksia ja lapsi oppii havainnoimaan, minkälaista käyttäytymistä erilaisissa tilanteissa vaaditaan. Lisäksi lapsi oppii ymmärtämään oman toimintansa seurauksia häntä ympäröiviin ihmisiin. (Ahonen 2017; 20.)

Itsesäätelytaidot ovat merkittävässä roolissa lapsen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten kanssa. Itsesäätelytaidot ikään kuin luovat lapselle portin sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja avaavat ovet lapselle merkityksellisiin kokemuksiin. (Ahonen 2017; 19.) Hyvät itsesäätelytaidot omaava lapsi kykenee toimimaan paremmin arjessa. Hänellä on kyky säädellä tunteitaan, luoda itsestään positiivinen minäkuva, rakentaa itseluottamustaan sekä toimia tavoitteellisesti. Itsesäätelyn taitava lapsi kykenee olemaan sinut itsensä kanssa ja hän luultavasti selviää muita nopeammin erilaisista pettymyksistä ja elämän haasteista. (Suomen Mielenterveysliitto, 2017.)

Itsesäätelytaitojen oppimisen ajatellaan olevan tärkeä kehityspiste lapsen kehityksessä. Tutkimusten mukaan lapset, jotka eivät opi säätelemään tunteitaan ovat muun muassa muita useammin aggressiivisia ja heidän on vaikeampaa muodostaa merkityksellisiä ihmissuhteita. (Mills & McCarroll 2012.)

3.4 Lapsen sosiaalis-emotionaalinen kehitys

Lapsi on syntymästään alkaen tunteva persoona ja hänen perustarpeenaan on herättää aikuisessa rakastamisen ja välittämisen tunne. Jo syntyessään lapsella on olemassa lähtökohdat tunteiden kehittymiselle. Tunnetaitojen kehittymiseen lapsi tarvitsee kuitenkin vuorovaikutussuhteen turvalliseen aikuiseen. Turvallinen aikuinen vastaa lapsen tarpeisiin ja saa lapsen tuntemaan, että hänen tunteitaan voidaan ymmärtää ja hänet hyväksy-

tään. Turvallinen vuorovaikutussuhde, jossa lapsi kokee tulevansa hyväksytyksi, nähdyksi ja kohdatuksi luo lapselle perusturvallisuuden tunteen, joka antaa lapselle mahdollisuuden kehittää sosiaalis-emotionaalisia taitojaan. (Haapsalo 2016; 16.)

Lapsen sosiaalis-emotionaalisella taidoilla tarkoitetaan erilaisia taitoja, joiden avulla lapsi pystyy käsittelemään tunteitaan ja sitä kautta toimimaan muiden ihmisten kanssa sosiaalisesti rakentavalla tavalla. Käytännön arjessa sosiaaliset ja emotionaaliset taidot nivoutuvat tiukasti yhteen. Varhaiskasvatuksessa sosiaalis-emotionaalisilla taidoilla viitataan yleisimmin lapsen kykyyn käsitellä ja ilmaista omia tunteitaan sekä lapsen tapaan olla vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa. (Ahonen 2017; 16.)

Sosiaalis-emotionaalisten taitojen kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa heti syntymän jälkeen lapsen muodostaessa ensimmäistä suhdetta häntä hoitaviin aikuisiin. Taidot kehittyvät tiiviissä vuorovaikutuksessa lapsen sosiaalisen todellisuuden ja siihen kuuluvien aikuisten parissa. Lapsen kehittyessä ja kasvaessa lapsen sosiaaliseen todellisuuteen alkavat kuulua myös toiset lapset sekä erilaiset kasvatukselliset instituutiot. (Ahonen 2017; 17.) Lapsen vuorovaikutusverkoston laajentuessa oman lähipiirin ulkopuolisiin hän kohtaa uudenlaisia haastavia tilanteita. Tällaisia vuorovaikutustilanteita syntyy esimerkiksi lapsen aloittaessa päivähoiton. Uusista tilanteista selviytyäkseen lapsi tarvitsee erityistä huomiota lähiaikuisiltaan sekä empaattista kohtaamista varhaiskasvattajilta. Lapsi tarvitsee aikuisen lämmintä kohtaamista ja tukea myös lapsiryhmän jäsenenä olemiseen sekä toisten tarpeisiin mukautumiseen. (Alijoki 1998; 52.)

Sosiaalis-emotionaaliin kehityksiin vaikuttaa lapsen sosiaalisen todellisuuden lisäksi kuitenkin myös hänen omat biologiset temperamenttipiirteensä, neurologinen perimä ja muut lapsen synnynnäiset ominaisuudet. Synnynnäisistä piirteistä ja ominaisuuksista huolimatta kasvatuksella voidaan kuitenkin vaikuttaa sosiaalis-emotionaalisten taitojen riittävään kehittymiseen, jotta lapsi kykenee ilmaisemaan itseään sekä huomioimaan muita ihmisiä. (Ahonen 2017; 17.)

3.5 Tunnetaitojen kehittyminen varhaislapsuudessa

Tunnetaitojen kehittyminen alkaa jo varhaisessa vuorovaikutuksessa. Lapsi tarvitsee vuorovaikutteisia ihmiskontakteja luodakseen käsityksen itsestään. Vastavuoroiset vuorovaikutustilanteet auttavat lasta peilaamaan omaa itseään sekä antavat lapselle uutta

tietoa muista ihmisistä. Jotta lapsi kykenee kehittämään omaa tunne-elämäänsä on hänen saatava kokea merkityksellisiä vuorovaikutustilanteita toisten ihmisten kanssa. (Alijoki 1998: 14.)

Tiivis vuorovaikutus lapsen ja hänen sosiaalisen ympäristönsä välillä kehittää lapsen sosiaalis-emotionaalisia taitoja. (Ahonen 2017; 17.) Vauvan ja aikuisen välinen vuorovaikutus pohjautuu kosketukseen sekä näkö- sekä kuuloaistiin. Pieni vauva suuntautuu vaistomaisesti ihmisääntä kohden poimien ääniympäristöstä itselleen tärkeimpiä asioita; ravintoa sekä hoivaa. (Alijoki 1998: 14.)

Lapsi oppii tunteiden näyttämisen, vastaanottamisen ja käsittelyn taitoja pääasiassa lähihaukuisia mallintamalla. Aikuisen esimerkki on suuressa roolissa lapsen harjoittellessa tunnetaitoja. Jos aikuinen kieltää lasta huutamasta, mutta huutaa kuitenkin itse, oppii lapsi, että huutaminen on sallittua. (Aamulehti 15.10.2017.)

Lapsi oppii tunteet tuntemalla ja tarvitsee tunteilleen nimet. (Haapsalo & Kirkkopelto 2016; 1.) Lapsen tunnetaidot kasvavat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa turvallisen aikuisen kanssa. Lapsen hyväksyminen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen luo lapselle mahdollisuuden oppia tunnistamaan, ilmaisemaan sekä hyväksymään hänen omia tunteitaan. (Haapsalo 2016; 16.) Pienen lapsen tunneilmaisu on hyvin kehoollista ja sisältää paljon erilaisia ilmeitä, eleitä, asentoja ja liikkeitä. (Sääkslahti 2015; 114.)

Kasvava lapsi opettelee ymmärtämään mikä on kiellettyä ja mikä sallittua sekä miltä hänestä tuntuu. Hiljalleen lapsi alkaa kertoa esimerkiksi milloin jokin asia on ”kivaa” tai mistä asiasta hänelle tulee ”paha mieli”. Lapsi oppii yhdistämään pahan ja hyvän mielen erilaisiin asioihin aikuisten reaktioiden, eleiden ja ilmeiden avulla. Myöhemmin kehityksen edetessä lapsi alkaa etsiä sanoja myös muille tunnetiloilleen kuten esimerkiksi kyllästymiselle, ihastumiselle ja onnellisuudelle. (Kullberg-Piilola 2000; 12.) Opetellessaan kaikenlaisten tunteiden tunnistamista sekä käsittelemistä lapsi oppii niin sanottuja hyvän mielen taitoja. Tunnetilojen sanoittamisen kautta lapsi oppii tunnistamaan ja vähitellen myös säätelemään tunteitaan. (Neuvokas perhe, 2017.)

3.6 Tunnetaitojen vaikutus lapsen kehitykselle

Tunteet toimivat pääasiallisina ohjaajina ja motivaattoreina kaikelle käyttäytymisellemme ja oppimisellemme varhaislapsuudesta alkaen. Kaikenlaisilla tunteilla, niin positiivisilla kuin negatiivisilla, on tärkeä rooli lapsen kehityksessä. (Hyson 2004: 9.) Jokainen tunne on aito ja hyväksyttävä sellaisenaan eikä tunteita voida jaotella oikeisiin ja väärin. (Peltonen 2000; 13.) Kun lapsi kokee, että hänellä on lupa tuntea erilaisia tunteita ja hänen kasvuympäristönsä kannustaa tunteiden näyttämiseen on lapsen mahdollista oppia tunnistamaan omia tunteitaan ja harjoitella tunteistaan kertomista. (Sääkslahti 2015; 114.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että sosiaalis-emotionaaliset taidot ovat lisäksi voimakkaasti yhteydessä lapsen akateemiseen menestykseen jo varhaiskasvatuksesta aina aikuisikään asti. (Ahonen 2017; 22.) Sosiaalis-emotionaalisten taitojen puutteen on tutkittu olevan yhteydessä erilaisiin psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin kuten lapsen käyttäytymisiin ja erilaisiin koulunkäyntiin liittyviin ongelmiin. (Laajasalo 2016; 161.) Lapsen, jolla ei ole keinoja käsitellä omia voimakkaita ja hallitsemattomia tunteitaan, on hankalaa keskittyä uusien asioiden oppimiseen koulussa. (Ellilä 15.10.2017.)

Hyvät tunnetaidot auttavat lasta olemaan kosketuksissa omien tunteidensa ja tarpeidensa kanssa. (Ahonen 2017; 22.) Lapsi, jonka on hankalaa esimerkiksi säädellä omia tunteitaan voi kokea hallitsemattomiakin tunteenpurkauksia, ajautua voimakkaiden tunteiden vietäväksi. Hän saattaa myös jäädä vellomaan hankaliin tunteisiin eikä saa rauhoitettua itseään. (Suomen mielenterveysliitto, 2017.)

Vaikeudet esimerkiksi lapsen itsesäätelykyvyssä heijastuvat negatiivisina ja pitkäkestoisina vaikutuksina lapsen sosiaaliseen toimintakykyyn. Lasta, jolla on haasteita esimerkiksi vihantunteen säätelyssä, voidaan syrjiä sosiaalisesti hänen kiukunpurkauksiensa vuoksi. Vastaavasti lapset, joilla on kehittynyt itsesäätelykyky osaavat tulkita toisten lasten tunteita ja aloitteita sekä vastata niihin sopivalla tavalla. Tällaisten lasten on verrattain helpompaa luoda sekä ylläpitää vastavuoroisia ystävyysuhteita. (Haapsalo 2016; 16.)

Tutkimusten mukaan sosiaalis-emotionaalisten taitojen opettamisella eli tunnekasvatuksella tulisi olla entistäkin keskeisempi rooli jo varhaiskasvatuksessa, sillä tunnetaitojen on tutkittu vaikuttavan paitsi lapsen sosiaaliseen elämään myös hänen akateemiseen suoriutumiseensa läpi elämän. Varhaiskasvatuksessa lapsen sosiaalis-emotionaalisiin

haasteisiin voidaan puuttua hyvissä ajoin ja hänen kehitystään voidaan tukea kokonaisvaltaisemmin. Myös varhaiskasvatuksen koulumaailmaa vapaampi aikataulu ja väljemmät tavoitteet antavat hyvät mahdollisuuksia ja tilaisuuksia tunnetaitojen tukemiseen. (Ahonen 2017; 22.)

Hysonin (2004: 9.) mukaan tunnekasvatuksen laiminlyönnillä on tutkittu olevan negatiivisia vaikutuksia lapsen myöhäisempään sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen sekä lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Lapsilla, joiden tunnetaidot ovat heikot on havaittu verrattain enemmän sosiaalisia ongelmia sekä kouluvaikeuksia. Lapsen, joka ei ole oppinut kontrolloimaan omia negatiivisia tunteitaan kuten vihaa ja ahdinkoa, on hankalaa oppia uusia taitoja. Lisäksi kyvyttömyys nimetä omia ja toisten ihmisten tunteita vaikuttaa lapsen empatiakykyyn negatiivisesti. (Hyson 2004; 9.) Lapsi, joka on saanut hyväksytysti tuntea kaikenlaisia tunteita, oppii ajan myötä tulemaan toimeen omien tunteidensa kanssa ja kykenee rakentamaan myönteisen käsityksen itsestään. (Haapsalo & Kirkkopelto 2016; 1.)

4 TUNNEKASVATUS

4.1 Tunnekasvatus käsitteenä

Tunnekasvatuksella tarkoitetaan kasvatusta, jolla tuetaan lapsen tunnetaitojen kehittymistä. Tunnekasvatuksessa lapselle kerrotaan erilaisista tunteista ja näihin tunteisiin liittyvistä olotiloista sekä tunteiden alkuperästä. Tunnekasvatuksen tehtävänä on ilmaista lapselle, että tunteet eivät ole vaarallisia ja että tunteet ovat ohjailtavissa. Lisäksi lapsen on tärkeää oppia, että tunteet ovat väliaikaisia ja tunteet menevät ohi usein itsestään. Lapsille on usein haastavaa ymmärtää erilaisten tunteiden tarkoitusta ja sitä, miten tunteiden kanssa voi tulla toimeen. Tunnekasvatuksella pyritään auttamaan lasta tunnistamaan sekä huomaamaan tunteita ja tarjota lapselle taitoja, joilla lapsi voi selvitä hankalastakin tunteista. Tunnetaidoista tärkein taito on tunteista puhumisen taito. (Väestöliitto, 2017.)

Tunnekasvatuksen tarkoituksena ei ole korjata ikäviäkään tunteita, kuten vaikka lapsen vihaa tai surua heti pois vaan tukea lasta sietämään vahvojakin tunteita. Tunteiden nimeäminen auttaa lasta paitsi tunnistamaan tunteitaan myös rauhoittamaan omaa ahdistustaan. Kyky nimetä tunteita vähentää ahdistuksen tunnetta myös aikuisilla. On tärkeää muistaa sanoittaa lapselle myös myönteisiä tunteita. (Aamulehti 31.10.2016).

4.2 Tunnekasvatus varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa

Opetushallituksen vuonna 2016 julkaistu uusi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet mainitsee tunnetaitojen opettamisen ja sitä kautta velvoittaa päiväkoteja tunnekasvatuksen toteuttamiseen.

”Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016; 23.)

Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja sen tarkoituksena on tukea, määritellä ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettu huomioon paikallisia erityispiirteitä, pedagogisia painotuksia, lasten tarpeita sekä varhaiskasvatuksen arviointitiedon ja kehittämistyön tuloksia. (Tampereen Kaupunki 2017; 5.)

Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa laaja-alaisessa osaamisessa on otettu esille myös tunnekasvatuksen merkitys. Itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen kokonaisuuden erityiseksi pedagogiseksi painotukseksi on valittu niin sanottu kehotunnekasvatus. Kehotunnekasvatus sisältää sekä tunne-, turva- ja seksuaalikasvatuksen piirteitä. Sen tarkoituksena on edistää lapsen hyvinvointia kokonaisvaltaisesti ja yksilöllisesti, vahvistaa lasten itsetuntoa, vahvistaa oman kehon tunnetta sekä kehittää lasten tunnetaitoja. Kehotunnekasvatuksen on tarkoitus vahvistaa lasten positiivista minäkuvaa sekä halua pitää omasta itsestä huolta. Se lisää lapsen hyvää tunnetta omasta kehosta ja tukee itsearvostusta. (Tampereen kaupunki 2017; 22.)

4.3 Tunnekasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa toteutettavan tunnekasvatuksen perinteisenä tavoitteena on ollut niin sanotun tunnesosialisaation mahdollistaminen. Lapsia opetetaan ilmaisemaan tunteitaan soveliaain keinoin, ymmärtämään omia ja toisten tunteita sekä säätelemään ja hallitsemaan voimakkaita tunnereaktioita. Lisäksi varhaiskasvatuksessa pyritään rohkaisemaan sekä tukemaan lapsen luottamusta, itsenäisyyttä sekä ystävyysuhteiden ja yhteisöllisyyden tunteen syntymistä. (Hyson 2004: 5-6.)

Tunnekasvatus kehittää lapsen kykyä tunnistaa erilaisia tunteita omassa itsessään ja muissa, kykyä nimetä tunteita, ymmärtää tunteiden alkuperä ja vaikuttaa omaan tunnekäyttäytymiseensä eli siihen, miten erilaiset tunteet hänessä ilmenevät. Useissa päiväkodeissa tunnekasvatusta käytetään kehittämään lapsen vuorovaikutustaitoja erilaisten elämysten ja kokemusten kautta. (Jalovaara 2005; 96.)

Varhaiskasvatuksen tulisi tukea toimintahetkiä ja - tapoja, jotka vahvistavat lapsen myönteistä suhtautumista päivähoitoa kohtaan, auttavat lasta selviytymään päiväkotipäivän erotilanteesta nousevista tunteista, antavat lapselle monipuolisia aistikokemuksia sekä tuottavat lapselle miellyttäviä vuorovaikutustilanteita. (Hyson 2004: 4-5.)

Tunteita voidaan käsitellä varhaiskasvatuksessa monipuolisesti. Tunteista voidaan puhua lasten kanssa, niitä voidaan käsitellä leikin keinoin tai niitä voidaan käsitellä toiminnallisesti esimerkiksi taiteen keinoin. Hyvä tunnekasvatus sisältää sekä suunniteltuja että spontaaneja oppimishetkiä. Tunnekasvatuksen sisällyttäminen muuhun opetukseen tekee oppimistilanteista lapselle innostavampia ja kiehtovampia. (Hyson 2004: 20.) Tunnekasvatuksessa voidaan hyödyntää myös mallioppimista sekä erilaisia roolileikkejä. (Raver 2003.)

Tunnekasvatus vaatii varhaiskasvattajilta asiantuntemusta ja riittävää tietotaitoa. Tunne- ja sosiaalisten taitojen opettaminen tulisi sisältyä kaikkien kasvatustehtäviin valmistuvien opiskelijoiden koulutukseen. (Jalovaara 2005; 95.)

Sosiaalis-emotionaalisten taitojen harjoittelemiseksi on kehitetty monia erilaisia ohjelmia, jotka pyrkivät kehittämään lasten vuorovaikutustaitoja, tunnetaitoja, päätöksenteko- ja kommunikaatiotaitoja sekä yleistä ilmapiiriä. Näiden ohjelmien on havaittu vaikuttavan myönteisesti muun muassa lasten empatian kykyyn, stressinhallintaan ja ongelmien ratkaisuun. Lisäksi ohjelmilla on saatu aikaan myönteisiä vaikutuksia lasten minäkuvaan sekä käytösongelmiin. Suomessa käytetyimpiä tunnekasvatusohjelmia ovat ulkomailta kantautuneet *Friends* ja *Askeleittain*. (Laajasalo 2016; 161.)

4.4 Lastentarhanopettajan rooli tunnekasvattajana

Varhaiskasvatuksen perustana voidaan pitää huolenpitoa ja välittämistä. Tälle perustalle rakentuu myös lapsen oppiminen. Tähän pyrkiessään varhaiskasvatushenkilökunnan tulisi osoittaa tunneherkkyyttä, empaattisuutta, vastuuntuntoa sekä halua tehdä hyvää lapsen kehitykselle. Yksi lastentarhanopettajan tärkeistä tehtävistä on luoda kasvattajien ja vanhempien välisestä yhteistyöstä luottavainen sekä tasa-arvoinen. Tämä vahvistaa lapsen käsitystä siitä, että hänestä välitetään. (Alijoki 1998: 28.) Lastentarhanopettajan tulee pyrkiä luomaan luottavainen ja positiivinen tunneside lapsiin. Myös päivähoidossa

lapsen on tärkeää saada tulla kosketetuksi, sylitellyksi sekä tuntea olonsa rakastetuksi ja tarpeelliseksi. Lastentarhanopettajan tulee pyrkiä luomaan yksilöllinen ja lämmin suhde jokaiseen hoidettavaan lapseen. (Hyson 2004: 4.) Lapsen ja opettajan hyvä suhde tukee lapsen tunnetaitojen kehitystä. (Hyson 2004: 19.)

Lastentarhanopettajan tehtävänä on rohkaista lasta näyttämään avoimesti kaikenlaisia tunteita ja hyväksyä sekä arvostaa myös lapsen negatiiviset tunteita. Lapsen tunteisiin reagoidaan ja hänelle annetaan lohdutusta sekä läheisyyttä lapsen sitä tarvitessa. Lastentarhanopettaja voi rohkaista ja sanoittaa lapsen tunteita ja tunnereaktioita. Varhaiskasvattajan tulisi myös näyttää ja ilmaista rehellisesti omia tunteitaan lapsille. (Hyson 2004: 5.) Lastentarhanopettajan tulee mahdollistaa lapsiryhmässään kaikenlaisten tunteiden opettelua ja ilmaisua. Kasvattajan tulee käytöksellään viestittää, että kaikki tunteiden ilmaisutavat ovat hyväksyttäviä kunhan ne eivät vahingoita toisia. (Haapsalo 2016; 17.)

Lapsi tarvitsee lastentarhanopettajalta opetusta, tukea ja esimerkkejä voidakseen tuoda omat tunteensa esille. Hän tarvitsee aikuista muun muassa säätelemään omia tunteitaan ja käyttäytymistään. (Isokorpi 2004; 127.) Varhaiskasvattajalla on mahdollisuus vaikuttaa myönteisesti lapsiryhmänsä tunneilmapiiriin suhtautumalla erilaisiin tunneilmauksiin sallivasti. (Sääkslahti 2015; 115.)

Lasta voidaan opettaa käsittelemään tunteitaan opettamalla hänet tunnistamaan, nimeämään, sanoittamaan, hyväksymään sekä käsittelemään tunteitaan. Aikuisen tehtävänä on havainnoida lapsen tunnetiloja ja nimetä sekä sanoittaa lapselle hänen tunteitaan esimerkiksi lapsen vihan ja harmin tunteita sekä niiden syitä. Lapsella tulee olla oikeus tuntea kaikenlaisia tunteita ilman häpeää, mutta lapsen toimintaa tunteiden ilmetessä voidaan silti rajoittaa. Aikuisen tehtävänä on opettaa lapselle, miten hän voi käsitellä kaikenlaisia tunteita rikkomatta tai satuttamatta mitään tai ketään. Aikuinen voi esimerkiksi miettiä, minkälaisia keinoja hänellä itsellään on negatiivisten tunteiden käsittelyyn ja pohtia, voisiko hän opettaa lapselle samoja selviytymiskeinoja. (Ellilä 15.10.2017.)

Lastentarhanopettajan tehtävänä on auttaa lapsia sanoittamaan, tunnistamaan sekä nimeämään omia tunteitaan. Tunteen ja sanojen yhdistämistä voidaan opettaa esimerkiksi eläytymisen keinoin. Lapsen kanssa voidaan yhdessä miettiä esimerkiksi minkälaiselta

hän näyttää eri tunnetiloissa esimerkiksi ollessaan surullinen, vihainen tai iloinen. Tämä auttaa lasta oppimaan tunteet nimeämisen takana. (Mills & McCarroll 2012).

Lastentarhanopettajan tulee tiedostaa oma roolinsa ryhmän tunnetaitokasvattajana. Tunnekasvattajalla on oltava hyvä kosketus omiin tunteisiinsa sekä taitoa havainnoida ja tunnistaa lapsen tarpeita ja tunteita. Lapsi tarvitsee kasvattajalta omien tunteidensa käsittelyyn eniten tukea silloin, kun hän kokee voimakkaita tunteita kuten kiukkua, suuttumusta ja pelkoa. Näiden tunnekokemusten avulla kasvattaja voi tukea lapsen tunneilmaisua ja opettaa lapselle rauhoittumista. Tunteiden nimeäminen auttaa ja ohjaa lasta rauhoittumaan sekä kokoamaan ajatuksiaan. (Haapsalo 2016; 17.)

Aikuisen luoma hyväksyvä ilmapiiri auttaa lasta tuntemaan itsensä merkitykselliseksi ja hyväksytyksi kaikenlaisten tunteiden vallassa. Varhaiskasvattaja ei saa pelästyä lapsen voimakkaitakaan tunteita. Lapsen rauhoituttua on tärkeää keskustella lapsen kanssa tunteista ja samalla kertoa lapselle, miten tunteita voidaan ilmaista sallitulla tavalla. Kasvattajan on aina annettava lapselle konkreettisia vaihtoehtoja negatiivisten tunteiden sallittuun ilmaistamiseen. Aikuinen voi esimerkiksi ohjata kiukkuista lasta purkamaan tunteensa vaikka sanomalehden repimisellä toisten lyömisen sijaan. (Neuvokas perhe, 2017.) Tunnetaitojen harjoittelu tulisi tapahtua oikea-aikaisesti ja kasvattajan tulisi vastata lapsen tunteita koskeviin kysymyksiin siinä hetkessä, kun kysymys on esitetty. (Peltonen 2000; 14.)

On tärkeää, että aikuinen ihmettelee, jakaa ja kokee tunteita sekä huolia yhdessä lasten kanssa. Lapselle on hyväksyttävä myös tunteita, jotka saattavat aiheuttaa aikuisessa itsessään negatiivisia tunteita kuten esimerkiksi ahdistusta. Lapselle on annettava tilaa kokea myös avuttomuutta, häpeää sekä huonommuuden tunnetta, sillä nämä ovat olotiloja, joissa lapsi jää monesti yksin tunteidensa kanssa. Nämä tunteet saattavat ilmentyä lapsessa esimerkiksi takertumisena, raivona sekä kiukutteluna. Kasvattajalla on näissä tilanteissa oltava riittävää tilannetajua ja joustavuutta sekä kyky kääntää lapsen tunnetila myönteiseksi. Aikuinen voi rauhoittaa sekä omia että lapsen ajatuksia hankalissa tilanteissa puhumalla myönteisesti ja sanoittamalla tilanteen päättymistä lapselle ja itselleen. Aikuinen voi kertoa lapselle, että kaikki on nyt hyvin tai että kaikki kääntyy vielä hyväksi ja näin viestittää lapselle rauhaa. Kasvattajan tulee pyrkiä kääntämään ikävät ja hankalat tunteet ikään kuin yhteiseksi ponnistukseksi, joka päättyy molempien osapuolten mukavaan tunteeseen. (Väestöliitto, 2017.)

Lastentarhanopettajilla on tärkeä rooli lasten tunnetaitojen kehityksessä. Lastentarhanopettajat toimivat lasten roolimalleina tunteiden ilmaisussa ja käsittelyssä. Taitava opettaja tukee lasten tunnekehityksen kehittymistä sosiaalisesti hyväksyttävään muotoon. Lapset tarkkailevat aikuisen tekemisiä ja reaktioita ja ottavat heidän käyttäytymisestään mallia. Mallioppimisen merkitys korostuu erityisesti 18-24 kuukauden iässä. (Mills & McCarroll 2012.)

5 TUNNEKASVATUKSEN TOTEUTUMINEN TAMPEREEN KAUPUNGIN PÄIVÄKODEISSA

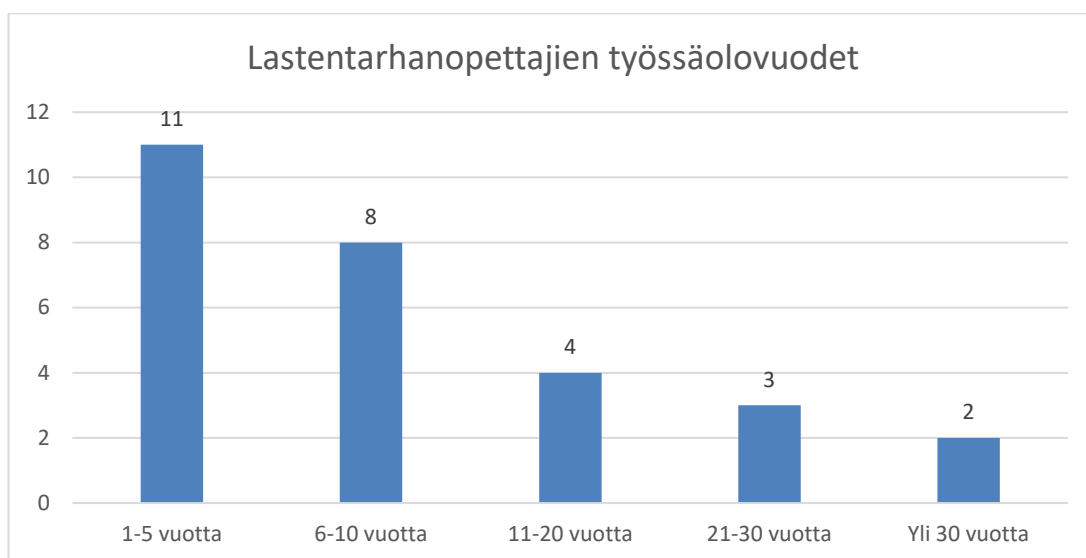
5.1 Tutkimusaineiston analyysi ja tutkimuksen teemat

Tutkimusaineisto kerättiin Tampereen Ammattikorkeakoulun sähköisellä kyselylomakkeella aikavälillä 6.-19.11.2017. Tutkimusaineisto analysoitiin kysymyksestä riippuen joko teemoittelemalla tai Excel-ohjelman avulla. Tutkimukseen saatiin 28 vastausta. Kyselylomake sisälsi sekä avoimia että suljettuja vastauksia.

Tutkimuskysymykset olivat lomakkeella jaoteltuina viiteen eri teemaan; esitiedot, tunnekasvatus käsitteenä, tunnekasvatuksen merkitys, tunnekasvatus arjen työssä sekä tunnekasvatuksen kehittäminen. Teemojen tarkoituksena oli selkeyttää ja helpottaa tutkimustulosten analysointia sekä selkeyttää tutkimuskyselyä vastaajille.

5.2 Työskentelyvuodet

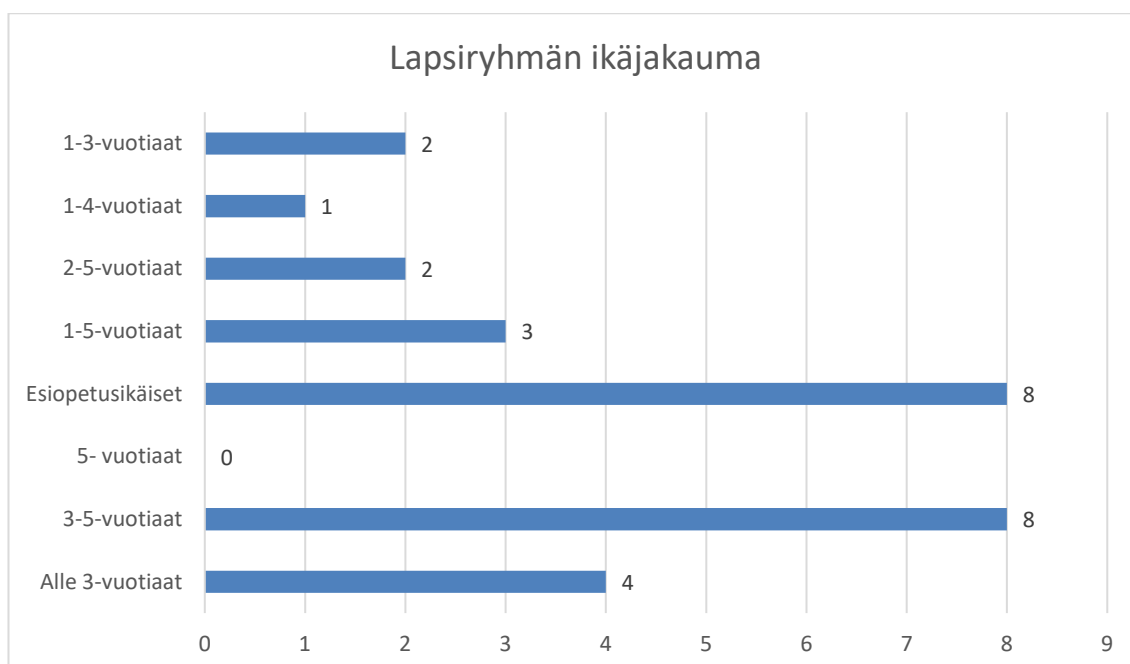
Osallistujat olivat työskennelleet lastentarhanopettajana keskimäärin 11 vuotta. Työssä-olovuosien mediaani eli keskimäinen havaintoarvo on 8 vuotta ja moodi eli useimmin esiintyvä arvo on 5 vuotta. Osallistujista suurin osa (39.5%) oli työskennellyt lastentarhanopettajana 1-5 vuotta. Seuraavaksi eniten vastaajia (28.5%) oli 6-10 vuotta työskennelleissä lastentarhanopettajissa. 14.5% oli työskennellyt 11-20 vuotta, 10.5% oli työskennellyt 21-30 vuotta ja 7% oli työskennellyt yli 30 vuotta.

Tuloksista voidaan päätellä, että suurin osa tutkimukseen vastanneista lastentarhanopettajista on työskennellyt lastentarhanopettajana enintään 10 vuoden ajan (68%).

5.3 Osallistujien lapsiryhmän ikäjakauma

Tutkimukseen osallistuneista lastentarhanopettajista suurin osa työskenteli tutkimusajankohtana joko esiopetusikäisten lasten ryhmässä (28.5%) tai 3-5 vuotiaiden lasten ryhmässä (28.5%). Alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä työskenteli 14% vastaajista. Muista osallistujien omista vastauksista nousseita ryhmäkokoja olivat 1-5-vuotiaat (11%), 2-5-vuotiaat (7%), 1-4-vuotiaat (4%) ja 1-3-vuotiaat (7%). Yksikään osallistujista ei tutkimushetkellä työskennellyt pelkästään 5-vuotiaiden lasten ryhmässä.

5.4 Tunnekasvatus käsitteenä lastentarhanopettajien näkökulmasta

Tutkimuskyselyssä osallistujia pyydettiin vapaasti määrittelemään mitä tunnekasvatus heidän mielestään tarkoittaa. Tämän kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, onko tunnekasvatus terminä tuttu lastentarhanopettajille.

”Tunteiden tunnistamista, nimeämistä, eri tilanteissa esiintyviä tunteita, toisen ihmisen tunteiden huomioonottamista.”

”Lapsentasoista tunteista puhumista, niiden havainnointia, tunteiden tunnistamisen opettelua yhdessä ja pienryhmissä. Kaikenlaisten tunteiden sallimista ja tunnehallinnan keinojen opettamista, lapsen oman tunneilmaisun harjoittamista ---.”

Suurin osa osallistujista lähti määrittelemään tunnekasvatuksen käsitettä erilaisten lapsille opettavien tunteiden kautta. Osallistujista puolet (50%) luki tunteiden tunnistamisen opettelu osaksi tunnekasvatusta ja 39% erilaisten tunteiden käsittelyn opettelu. Usea osallistuja mainitsi vastauksessaan myös tunteiden sanoittamisen (35%) ja nimeämisen (32%) harjoittamisen. 21% vastaajista luki tunnekasvatukseen tunteiden

ilmaisemisen harjoittelun sekä syy-seuraussuhteiden opettamisen. 7% osallistujista mainitsi vastauksessaan tunteiden havainnoinnin opettelu.

''--- Askeleittain on hyvä materiaali tunteiden oppimiseen. Kirjat ovat hyvää tunnekasvatusmateriaalia. Esim. Molli ja Piki-nimiset kirjat ovat erinomaisia tunnekasvatuskirjoja. Tunnekorteilla voidaan pelata vaikka muistipeliä ja aamulla päiväkotsosiin tullessa saa valita oman tunteensa ---.''

''Lapsien kanssa käsitellään tunteita ja nimetään niitä. Käsitelyssä voidaan käyttää draamaa, askartelua, tarinoita ym. ryhmälle ja ikätasolle sopivia kirjoja. Arjen tilanteissa tunteiden käsittelyyn tulisi myös jatkuvasti kiinnittää huomiota. Esim. Tarjota tapoja käsitellä kiukun tunnetta ---.''

Osa osallistujista lähti määrittelemään tunnekasvatuksen käsitettä luettelemalla erilaisia menetelmiä tunnekasvatuksen toteuttamiseen. 28% vastaajista koki tunnekasvatuksen sisältävän tunteista keskustelemista lasten kanssa ja 14% koki tunnekasvatukseen liittyvän erityisesti konfliktitilanteista keskustelemisen. 21.5% vastaajista koki erilaisten tunnekasvatukseen kehitettyjen ohjelmien kuuluvan tunnekasvatuksen käsitteeseen. Useissa vastauksissa mainittiin myös jonkinlaisten välineiden tai menetelmien hyödyntäminen tunnekasvatuksessa kuten tunnekorttien – ja kuvien käyttäminen (17.5%), tunteisiin liittyvien kirjojen lukeminen (10.5%), luovien menetelmien kuten liikunnan, taiteen, kirjallisuuden ja draaman hyödyntäminen (10.5%) sekä pelit ja leikit (7%).

''Tärkeänä osana on myös erilaisten tunteiden ilmaisun opettelu ja niiden säätelyn harjoittelu (kiukustuessa ei ratkaista tilannetta purkamalla kiukku aggression kautta vaan kiukun purkamiselle opetellaan vaihtoehtoja). Tunnekasvatus on empatian ja toisten huomioon opettelua vuorovaikutussuhteiden ja itsesäätelytaitojen tukemiseksi.''

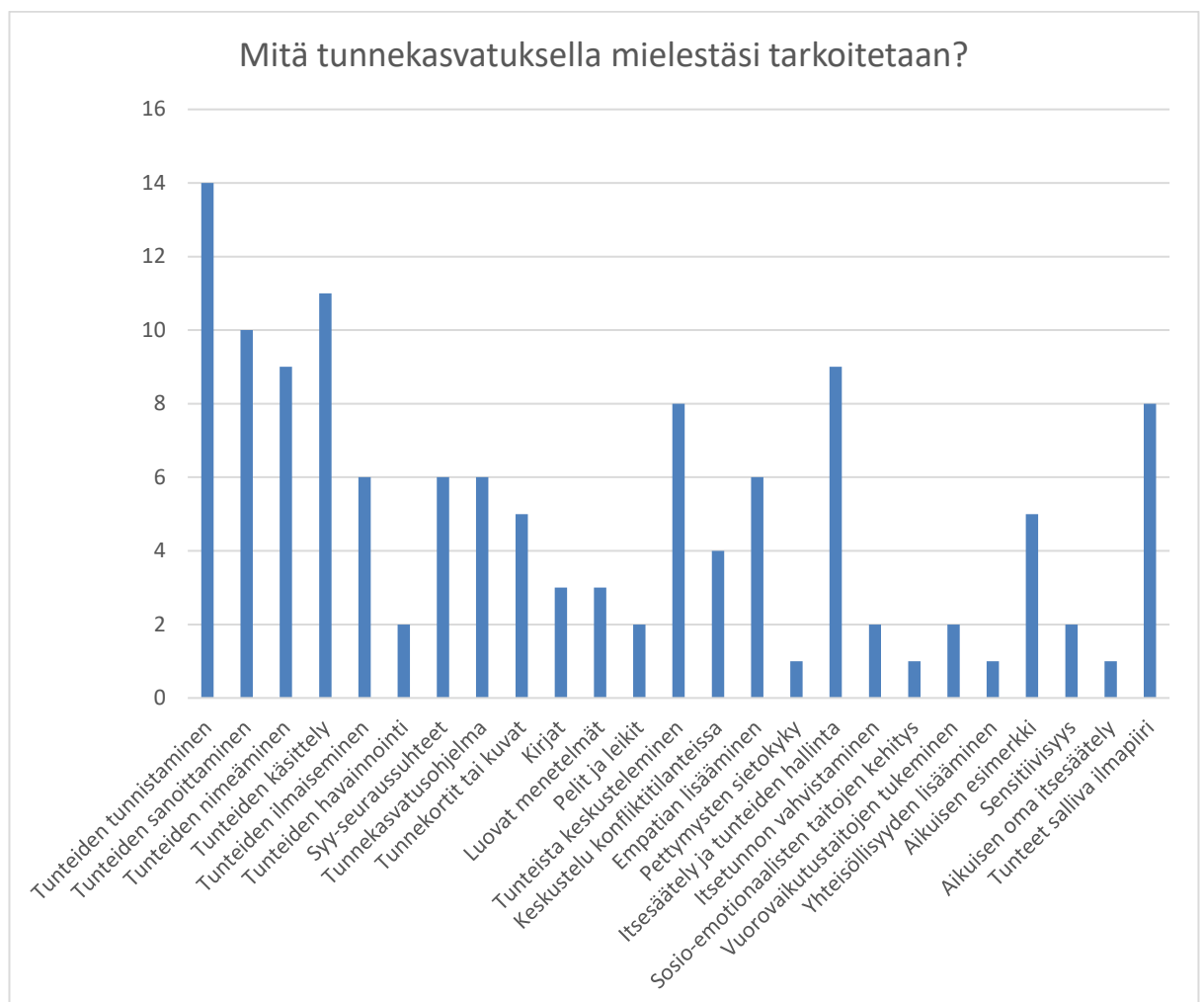
''Sosio-emotionaalisten taitojen kartoittamista. Päivittäistä arjessa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Sensitiivistä läsnäoloa. ---''

Tunnekasvatusta lähdettiin käsittelemään myös tunnekasvatuksen päämäärien kautta. 32% vastaajista mainitsi tunteiden hallitsemisen ja itsesäätelyn taitojen kehittymisen ja 21% koki empatian tunteen lisäämisen tärkeäksi elementiksi tunnekasvatuksessa. Lisäksi muutama vastaaja koki tunnekasvatuksen lisäävän lasten pettymyksen sietokykyä

(3.5%), sosiaalis-emotionaalisia taitoja (3.5%), tukevan lasten vuorovaikutustaitoja (7%) sekä vahvistavan lasten itsetuntoa (7%).

”Lapsi oppii mitä tunteelle voi tehdä, miten sitä voi hallita ja käsitellä. Esim. että suutumuksen voi purkaa vaikkapa silppuamalla paperia muttei potkimalla kaveria. Lapsi oppii että tunteet ovat tärkeä ja hyväksyttävä osa ihmisenä olemista, että ikävätkin tunteet ovat merkittäviä ja luvallisia. Että tunne ei ole samaa kuin toiminta. ---”

Tunnekasvatuksen määritelmää avattiin myös oppimisympäristön ja ilmapiirin kautta. 28.5% vastaajista koki, että tunnekasvatukseen liittyy vahvasti kaikenlaisia tunteita salliva oppimisympäristö. 17.5% mainitsi ryhmän aikuisten oman positiivisen esimerkin ja mallintamisen. Lisäksi muutamissa vastauksissa oli nostettu esille sensitiiviset aikuiset (7%), aikuisen omien tunteiden hallitsemisen (3.5%) sekä yhteisöllisyyden merkityksen (3.5%).

5.5 Tunnekasvattajalta vaaditut taidot ja ominaisuudet

Tutkimuksessa tutkittiin minkälaisia taitoja tai ominaisuuksia lastentarhanopettajat kokevat tunnekasvatuksen vaativan varhaiskasvattajalta. Osallistujat saivat vapaasti vastata kysymykseen heidän tärkeäksi kokemillaan asioilla.

”Sensitiivisyyttä, läsnäoloa, sitoutumista, hyväksyvää ja turvallista suhtautumista lapsiin.”

”Lasten sensitiivistä ymmärtämistä ja herkkyyttä. Empatiakykyä.”

Moni vastaaja piti tunnekasvattajan tärkeimpinä ominaisuuksina eräänlaista herkkyyttä lasten tunnetiloille (36%) ja aitoa läsnäoloa sekä lapsen kuuntelemista (36%). 43% vastaajista mainitsi tunnekasvattajalta vaadittavan sensitiivisyyttä ja 25% mainitsi vastauksessaan empaattisuuden. 18% vastauksissa tuli esille tunnekasvattajan hyväksyvä asenne lapsia ja kaikenlaisia tunteita kohtaan. Muita osallistuneilta nousseita ominaisuuksia olivat tunnekasvattajan rauhallisuus (11%), tilannetaju (7%), tunneälykyys (7%) ja huumorintaju (3.5%). Muutaman osallistujan mielestä tärkeitä olivat myös aikuisen heittäytymiskyky (3.5%), sitoutuneisuus ja suunnitelmallisuus (3.5%) ja aikuisen hyvä itsetunto (3.5%).

”Omien tunteiden tunnistaminen ja reflektiokyky on erityisen tärkeää, samoin empaattisuus, kannustus ja taito saada lapset kiinnostumaan omista ja muiden tunteista. --- On osattava ottaa lapsen tunne vastaan, säilöä ne tunteet, jotka ovat lapselle totta, ilman, että itse ”altistuu” samoille tunteille. ---”

”Tunteiden tunnistaminen (myös itsessä!), reflektio, ammatillisuus, omien tunteiden tunnistaminen, toimiminen ammatillisesti erilaisissa tilanteissa niin, ettei lähde oman tunteensa mukana. ---”

Tärkeimpinä taitoina nähtiin aikuisen kyky hallita ja säädellä omaa tunneilmaisuaan (25%) sekä kyky ilmaista rehellisesti omia tunteitaan lapsiryhmässä (21.5%). Myös ai-

kuisen omaa reflektiota tunnekasvatuksesta (10.5%) ja aikuisen esimerkkiä (7%) pidettiin vastauksissa tärkeänä.

”Tunnekasvattajan täytyy olla oikeasti kiinnostunut tunnekasvatuksesta ja kokea se hyödylliseksi. Pinnallisesta tunnekasvatuksesta, johon kasvattaja ei ole sitoutunut, ei ole todellista hyötyä. Jokainen pystyy halutessaan olemaan hyvä tunnekasvattaja jos vain haluaa. ---”

32% vastaajista piti tunnekasvattajan tärkeimpänä ominaisuutena kasvattajan omaa mielenkiintoa ja halua panostaa tunnekasvatukseen heidän opetuksessaan. 14% piti tärkeänä myös aikuisen omaa perehtyneisyyttä tunnekasvatukseen ja 7% koki hyvän tunnekasvattajan hallitsevan ja käyttävän erilaisia tunnekasvatusohjelmia. 11% mainitsi vastauksessaan tunnekasvattajan oman ammatillisuuden ja ammattiroolin säilymisen tärkeyden. Yksi vastaajista koki tärkeäksi myös lapsen kehitysvaiheiden riittävän tietämyksen (3.5%).

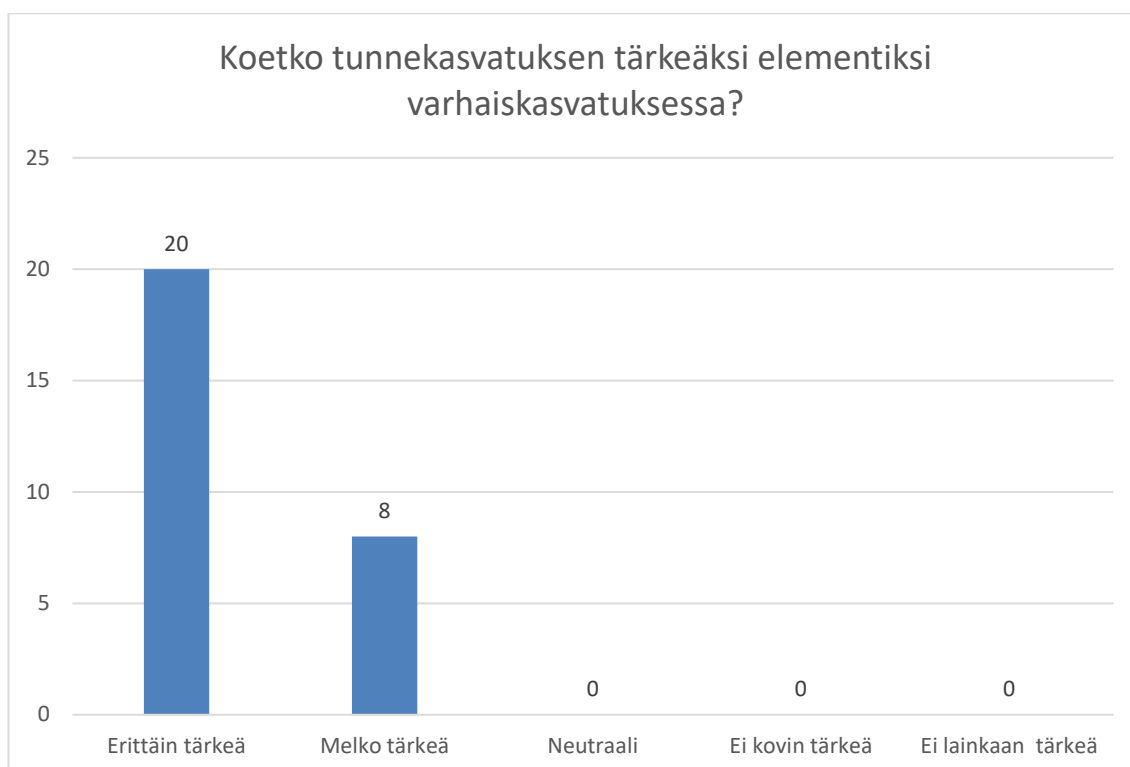
”Se ei vaadi erityisiä ominaisuuksia, vaan on osa ammattitaitoa ---. Lisäkoulutusta voi kaikki hankkia.”

Lisäksi yksittäiset vastaajat nostivat tärkeiksi tunteiden sanoittamisen taidon (3.5%) ja aikuisen hyvän sanavaraston liittyen tunnesanastoon (3.5%). Vastaajat olivat nostaneet tärkeiksi myös lasten kannustamisen (3.5%) sekä aikaisemman kokemuksen ihmisten kanssa työskentelystä (3.5%). Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että tunnekasvattajalta ei vaadita mitään erityisiä taitoja tai ominaisuuksia vaan tunnekasvattaminen kuuluu lastentarhanopettajan ammattitaitoon (3.5%).

5.6 Tunnekasvatuksen merkitys varhaiskasvatuksessa

Tutkimuksessa osallistujia pyydettiin määrittämään tunnekasvatuksen merkitystä varhaiskasvatuksessa. Osallistujat valitsivat oman kokemuksensa mukaan heille sopivimman vaihtoehdon Likertin asteikolta.

Kaikki osallistujat määrittivät tunnekasvatuksen olevan joko erittäin tärkeä (70%) tai melko tärkeä (30%) elementti varhaiskasvatuksessa. On merkittävää, että kaikki vastaajat olivat yhtä mieltä tunnekasvatuksen tärkeydestä.

5.7 Tunnekasvatuksen vaikutukset lapseen

Tutkimukseen osallistuneita pyydettiin kuvaamaan ja arvioimaan tunnekasvatuksen vaikutusta lapsen käyttäytymiseen. Lastentarhanopettajat saivat vapaasti määritellä minkälaisia vaikutuksia he ovat havainneet tunnekasvatuksella olevan lapsiin. Tällä kysymyksellä pyrittiin keräämään konkreettista tietoa tunnekasvatuksen vaikutuksista.

”Oppivat mitä tunteet ovat ja miten erilaisia tunteita voi kokea. Lapset oppivat, että tunteita voidaan säädellä ja käsitellä hallitusti. Opetellaan puhumaan omista tunteista esim. että kaikki ovat joskus surullisia ---.”

”Lapset osaavat kertoa omista tunteistaan paremmin.”

29% vastaajista koki, että tunnekasvatus on opettanut lapset tunnistamaan tunteitaan paremmin. Tunnetaitojen koettiin lisääntyneen myös tunteiden nimeämisen, sanoittami-

sen sekä tunteiden ymmärtämisen taidoissa (14%). 18% koki tunnekasvatuksen myös lisänneet tunteista keskustelemista niin päiväkodissa kuin kotona. 25% osallistujista mainitsi tunnekasvatuksen lisänneen lasten empatian kykyä ja kehittäneen lasten it-sesäätelytaitoja (21%).

”Kun lapset ovat oppineet tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan sekä niiden syitä ja myös seuraamuksia, he ovat oppineet toimimaan rauhallisemmin, kohdistavat toimintaa vähemmän tovereihin ja osaavat myös ennakoida omaa toimintaansa. Lasten ryhmässä toimimisen taidot ovat parantuneet, ryhmän ilmapiiri on parantunut ---.”

” --- kaverisuhteet paranevat. Lapset, joilla on hyvät tunnetaidot ovat yleensä myös suosittuja kavereita.”

”Rauhoittaa helposti tulistuvia lapsia. ---”

Usea osallistuja mainitsi tunnekasvatuksen parantaneen lasten vuorovaikutustaitoja (21%) ja kasvattaneen ryhmän yhteishenkeä (11%). 18% vastaajista koki, että lasten kyky käsitellä erityisesti negatiivisia tunteita on parantunut ja lasten väliset ristiriitatilanteet ovat vähentyneet (14%). Osa vastaajista mainitsi myös lasten perusturvallisuuden sekä luottamuksen aikuisiin lisääntyneen (11%). Tunnekasvatuksen nähtiin myös lisäävän lasten itsetuntemusta (7%), syy-seuraussuhteiden ymmärtämistä (11%) sekä yleistä rohkeutta (11%). 11% osallistujista koki tunnekasvatuksen rauhoittavan ryhmää.

”Toiset lapset tulevat lohduttamaan itkevää lasta ilman pyytämistä. Lyöminen ja satuttaminen on vähentynyt. ---”

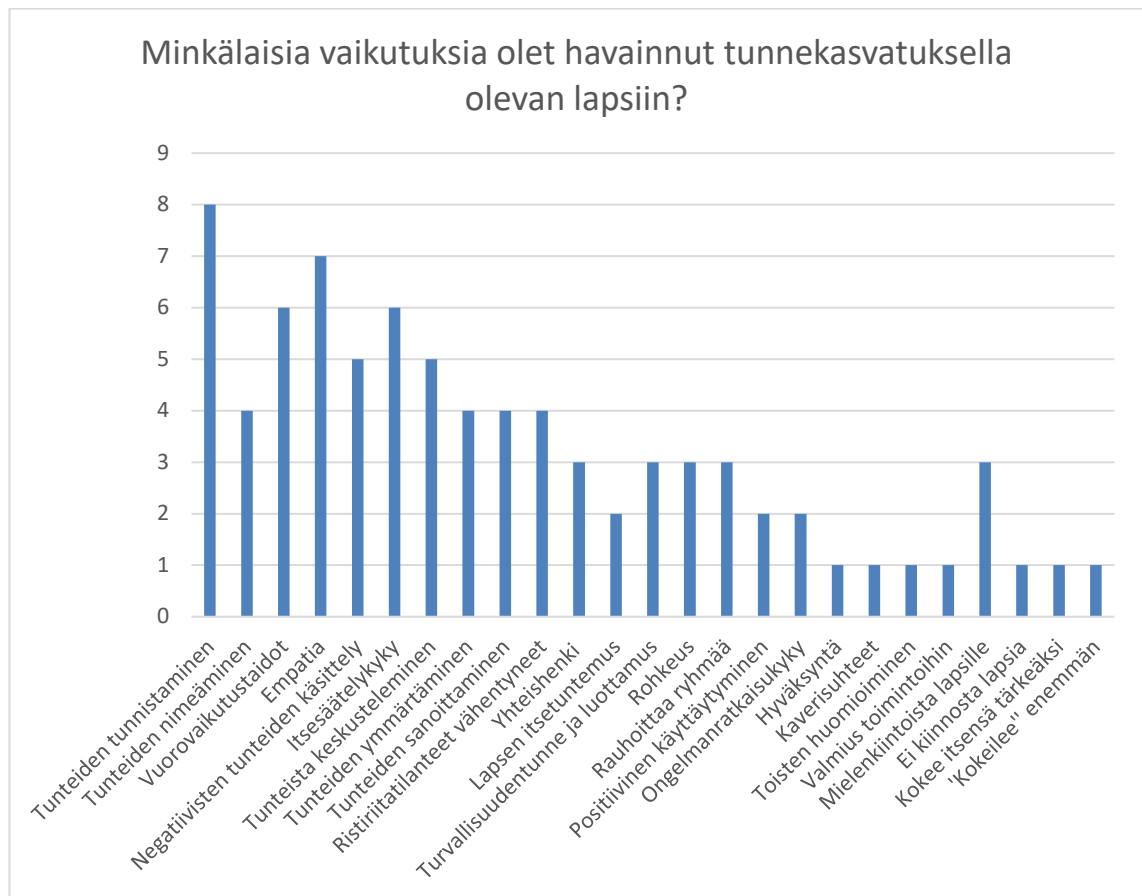
”Pienetkin lapset erottavat hyvin perustunteita. Leikin lomassa ohjattuna tunteita näkyy esim. nukan hoitotilanteissa.”

Osallistujat kertoivat, että tunnekasvatus on lisännyt lasten positiivista käyttäytymistä (7%) ja lisännyt toisten huomioimista (3.5%). Muutama vastaaja koki lasten ongelmanratkaisukyvyn kehittyneen (7%). Yksittäiset osallistujat mainitsivat myös lasten välisen hyväksynnän lisääntyneen (3.5%), kaverisuhteiden lisääntyneen (3.5%). Koettiin myös, että tunnekasvatus auttaa lasta tuntemaan itsensä tärkeäksi (3.5%) ja nostaa lapsen yleistä valmiutta erilaisiin muihin päiväkodin toimintoihin (3.5%).

”--- lapset saattavat myös kokeilla aikuisen reaktioita enemmän, koska kaikenlaisten tunteiden käsittely on sallittua.”

”Toiset ovat vastaanottavaisia, toisia ei vähempää voisi kiinnostaa. ---”

11% vastaajista koki, että lapset pitävät tunnekasvatuksesta ja ovat siitä kiinnostuneita. Toisaalta yksi vastaajista koki, että tunnekasvatus ei kiinnosta osaa lapsista lainkaan (3.5%). Yksi vastaajista koki myös, että tunnekasvatus on lisännyt lasten ”kokeilua” negatiivisten toimintojen suhteen (3.5%).

5.8 Tunnekasvatuksen toteuttaminen käytännön työssä

Tutkimukseen osallistuneita lastentarhanopettajia pyydettiin kertomaan, millä tavoin he toteuttavat tunnekasvatusta omassa työssään. Kysymys oli avoin ja vastaajat saivat vastata kysymykseen parhaaksi katsomallaan tavalla. Tarkoituksena oli saada tietoa siitä,

minkälaisen toiminnan lastentarhanopettajat mieltävät tunnekasvattamiseksi ja myös saada selville tunnekasvatuksen konkretiaa.

''Arjen tilanteissa ja sekä tunnekerhot kerran viikossa.''

''Yksi kolmesta viikottaisesta ohjatusta pienryhmästä on ryhmässämme tunnekasvatusryhmä ryhmän tarpeista esille nousseista syistä.''

''Arkisissa ja vastaantulevissa tilanteissa pysähdytään miettimään omia ja toisen tunteita ja tekemisiämme. ---''

Monet vastaajista järjestivät ryhmässään noin viikoittain erilaisia tunnekasvatukseen painottuneita ryhmiä tai kerhoja, jotka toimivat yleisimmin pienryhmissä (25%). 32% vastaajista kertoi tunnekasvatuksen sisältyvän heillä arjen pedagogiikkaan. Useimmin mainittu tunnekasvatuksen keino oli tunteista keskusteleminen lasten kanssa esimerkiksi piiritilanteissa (39%). Lisäksi moni vastaajista kertoi keskustelewansa tunteista lasten välisiä konfliktitilanteita selvittäessään (21%).

''Sanoitan omia tuntemuksia ja lasten leikkitovereiden tunteita eri tilanteissa. ---''

''Sanoitan lasten tunteita erilaisissa arjen tilanteissa. Luemme kirjoja, joissa on erilaisia tunteita. Luen loruja ja lauluja eri äänenpainoilla imitoiden eri tunnetiloja.''

Suuri osa vastaajista mainitsi sanoittavansa tunteita lapsille (25%) ja muutama myös nimesi tunteita (7%). Osallistujista 14% kertoi opettavansa lapsille tunteiden käsittelyä käytännössä esimerkiksi auttamalla heitä löytämään hyväksyttäviä tapoja ilmaista tunteitaan sekä opettavansa lapsille kaveritaitoja (14%). 14% vastaajista myös koki aikuisen antaman esimerkin ja mallin olevan myös tärkeässä roolissa heidän tunnekasvatus-työssään.

''Välillä käytän aamukokoontumisissa tunnekortteja ''Miltä minusta tuntuu''. Jos joidenkin tunne selvästi poikkeaa muista, pyydän kertomaan miksi tuntuu siltä ---''

''--- Ohjaan usein erilaisia liikunnallisia draamaleikkejä, joissa lapsi saa kokemuksia erilaisista tunnetiloista ja yhteisöllisestä toimimisesta. ---''

Konkreettisia osallistujien käyttämiä tunnekasvatusmenetelmiä olivat tunnekuvat - tai kortit (32%), draaman keinot kuten näytelmät ja draamaleikit (25%), kirjat, sadut ja tarinat (21%) sekä leikki (14%). Osa osallistuneista käytti työssään myös tunnelauluja (7%), loruja (7%), tunneliikuntaa (7%) sekä erilaisia tunteisiin liittyviä askarteluja (11%). Yksi vastaajista kertoi hyödyntäneensä myös mediakasvatuksen keinoja tunnekasvatuksessa (3.5%).

”--- käytössä on tunnekuvakortteja ja päiväkodeille jaettu Piki-materiaali. Pikimateriaalissa luetaan asiaan liittyviä satuja ja käsitellään aiheita leikin ja keskustelun avulla. ---”

”Ryhmän lastenhoitaja vetää pääsääntöisesti Askeleittain-tuokiot ohjelman mukaisesti.”

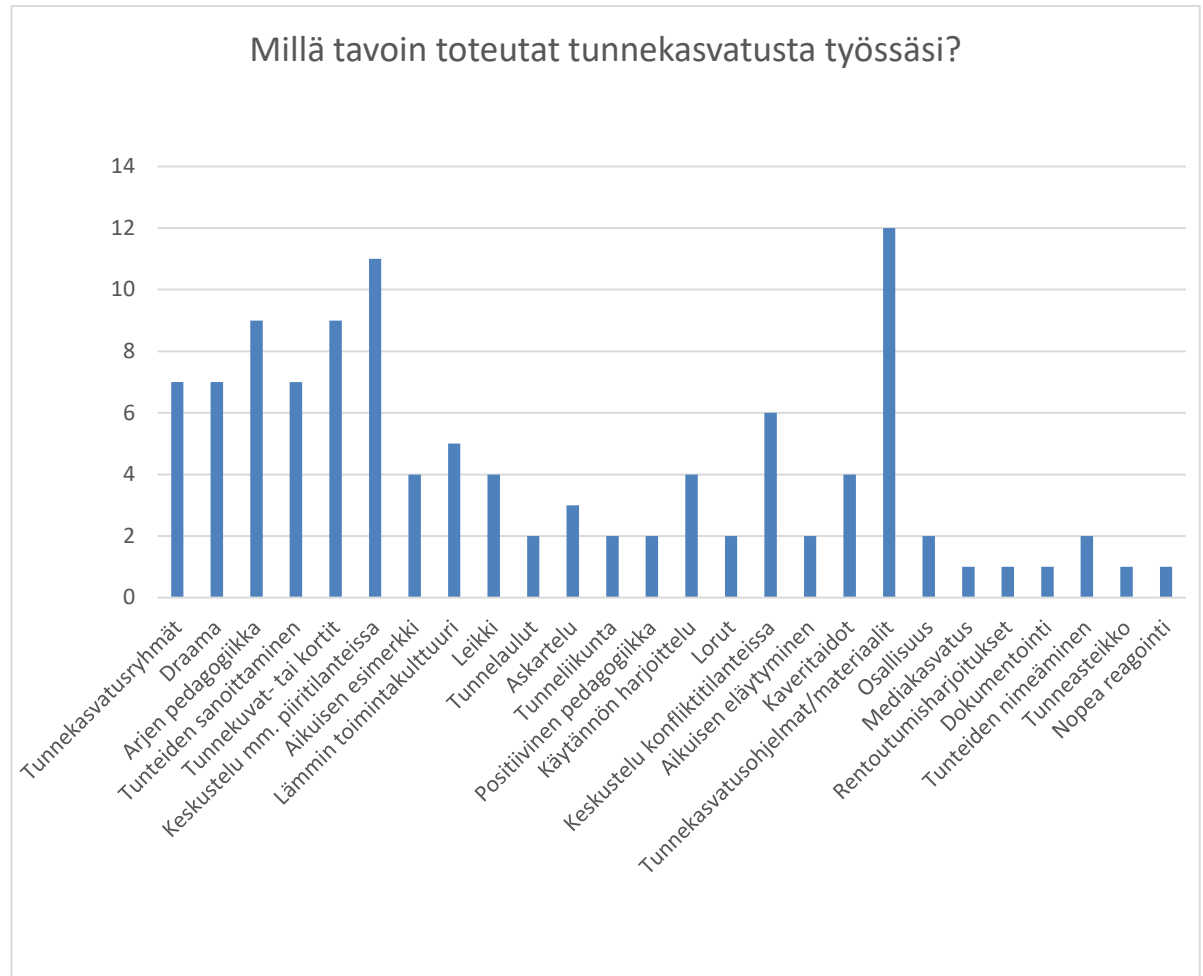
Suuri osa osallistujista kertoi käyttävänsä tunnekasvatuksessa jonkinlaista tunnekasvatushjelmaa tai materiaalia (42%). Tutkimuksessa mainittuja materiaaleja olivat *Askeleittain* (14%), *Piki ja Molli-materiaalit* (14%), *Tunne- ja turvataitoja lapsille* (3.5%), *Vahvuusvaris* (3.5%), *Häijyherne* (3.5%) sekä *Mini-Verso* (3.5%).

”Positiivinen pedagogiikka. Vahvuuksien huomioiminen ja nostaminen keskiöön arjen toiminnassa. Positiivisen käyttäytymisen vahvistaminen. Lapsen osallisuus ryhmän toiminnan suunnittelussa ja sen sanoittaminen / opettaminen lapselle. ---”

”--- Tunnekasvatuksen avuksi otamme aivan näinä päivinä käyttöön tietyille lapsille suunnatun väriasteikon, jossa sininen, vihreä, keltainen ja punainen ilmentävät tunnetta/toimintaa. Sinisellä ollaan liian hitaalla, keltaisella ja punaisella mennään liian nopeasti. Tavoitetilä on vihreä, jossa on hyvä olo, lapsi toimii tyytyväisenä ja tarvittaessa odotusten mukaan.”

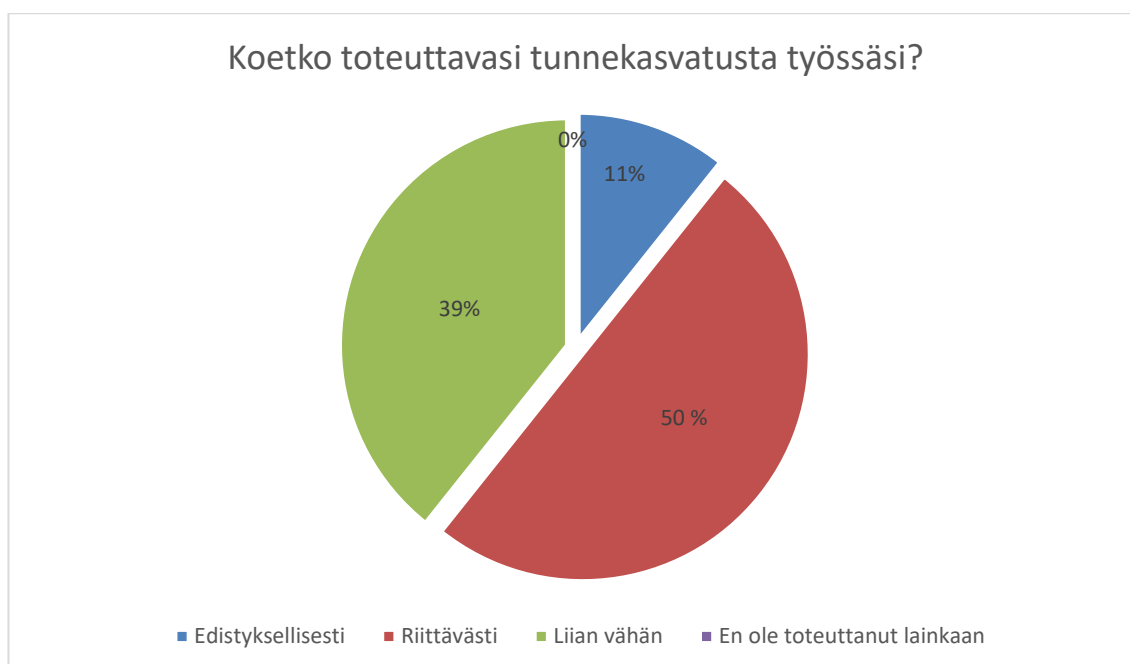
Muita osallistujien vastauksista nousseita keinoja olivat lämpimän ja avoimen toimintakulttuurin ylläpitäminen (18%), aikuisten eläytymisen (7%) sekä positiivisen pedagogiikan harjoittaminen ryhmässä (7%). Myös lasten osallisuus nostettiin tunnekasvatuksen keinoksi (7%). Yksittäiset vastaajat nostivat esille myös nopean reagoinnin lapsen tunteisiin (3.5%), pedagogisen dokumentoinnin (3.5%) sekä mindfulness ja rentoutus-

harjoitukset (3.5%). Yksi vastaajista käytti lasten itsesäätelyn tukena erityistä tunneasteikkoa (3.5%).

5.9 Tunnekasvatuksen toteutus

Tutkimuksessa lastentarhanopettajia pyydettiin itsearvioimaan tunnekasvatuksen toteutumista heidän lapsiryhmässään. Osallistujat arvioivat toteuttavatko he tunnekasvatusta omasta mielestään edistyksellisesti, riittävästi, liian vähän tai ovatko he omasta mielestään toteuttaneet lainkaan tunnekasvatusta.

Osallistujista suurin osa (50%) koki toteuttavansa tunnekasvatusta työssään riittävän määrän. Osallistujista 39% kuitenkin koki, että he toteuttavat tunnekasvatusta työssään liian vähän. Muutama osallistuja (11%) koki toteuttavansa tunnekasvatusta työssään edistyksellisesti. Kaikki osallistujat toteuttivat tunnekasvatusta työssään ainakin jollakin tapaa.

On huomionarvoista, että 39% vastaajista koki toteuttavansa tunnekasvatusta liian vähän, vaikka aikaisemman kysymyksen mukaan kaikki vastaajat kokivat tunnekasvatuksen joko erittäin tai melko tärkeäksi elementiksi varhaiskasvatuksessa.

5.10 Toimivia käytänteitä ja toimintatapoja päiväkodin arkeen

Tutkimuksessa lastentarhanopettajia pyydettiin mainitsemaan heidän mielestään toimivia käytänteitä ja toimintatapoja tunnekasvatuksen toteuttamiseen päiväkodin arjessa. Myös tähän kysymykseen osallistujat saivat vastata avoimesti. Monet vastaajista kokivat tämän kysymyksen hyvin samankaltaiseksi kuin edellinen tunnekasvatuksen toteutustapoja käsittelevä kysymys, joten osa osallistujista jätti vastaamatta tähän kysymykseen (17%).

”Askeleittain-tuokiot olivat toimivia varsinkin 5-vuotiailla.”

” *Sadut, kuvat, Mini-Verso, musiikin ja liikkeen käyttö tunnetilojen kuvaajana. ---* ”

Useissa vastauksissa mainittiin erilaisia tunnekasvatukseen laadittuja ohjelmia ja materiaaleja. Kysymykseen vastanneista 17% mainitsi toimivaksi *Askeleittain*-ohjelman, 13% *Piki – ja Molli* -materiaalin, 13% *Mini-Verso* -ohjelman ja yksi vastaajista mainitsi kokevansa *Tunteiden Aakkoset* -materiaalin toimivaksi tunnekasvatuksessaan (4%).

”--- *Pienryhmätoiminta edistää oppimista monipuolisesti, ei pelkästään tunnetaitojen osalta.*”

”--- *Isompien lasten kanssa keskustelemalla ja esimerkkejä käyttämällä.*”

”*Tunteiden sanoittaminen on alle 3-vuotiailla ollut riittävä. Tunnetta olen korostanut käsien liikkeellä ja ilmeiden ylikorostamisella. ---.*”

Toimiviksi käytänteiksi koettiin myös lasten kanssa keskusteleminen (17%), konfliktitilanteisiin puuttuminen keskustelulla (13%) sekä pienryhmätoiminta (13%). Muutama vastaaja koki tärkeäksi lasten ryhmäytymisen (9%) ja ryhmässä tapahtuvan positiivisen vuorovaikutuksen (9%). Myös toisen asemaan asettuminen (9%) ja lasten tasapuolinen kohtelu (4%) koettiin osallistujien kesken tärkeäksi. 13% vastanneista koki tunteiden sanoittamisen toimivaksi käytänteeksi tunnetaitojen opettelussa. Useat vastaajat nostivat arjessa tapahtuvan tunnekasvattamisen tärkeimmäksi toimintatavakseen (21%).

”*Visuaalisuus – kortit, kuvat ym. Kirjat kuten Piki ja Molli.*”

”*Jokaisella lapsiryhmällä toimii eri asiat ja lapset ymmärtävät aiheet parhaiten, kun aiheita käsitellään monella eri tavalla (ensin kertomus, maalataan kertomuksesta, tehdään omaa dramatisointia aiheesta).*”

”--- *Myös vanhemmille on hyvä kertoa mitä asioita tunneryhmässä on käsitelty, jotta he pystyvät myös kotona jatkamaan aiheesta tai hyödyntämään tunneryhmän opetuksia. ---*
”

Konkreettisia toimivia käytänteitä osallistuneiden mielestä olivat erilaisten kuvien (26%) ja satujen (17%) käyttäminen opetuksessa. Muutama vastaaja nosti tunnekasvatuksessa toimivaksi asioiden ja teemojen pitkäjänteisen ja monipuolisen käsittelyn (9%). Lisäksi yksittäiset vastaajat kokivat toimiviksi erilaiset tunneleikit (4%), tunnelaulut (9%), liikennevalot (4%), palkintotarrat (4%), tunneasteikon (4%), tunnekortit (4%) ja luovat menetelmät kuten piirtämisen ja liikunnan (4%). Vastaajista muutama koki draamakasvatuksen olevan hyvä työkalu tunnekasvatukseen (9%) ja yksi koki mediakasvatuksen toimivaksi välineeksi (4%). Yksi vastaaja mainitsi hyväksi käytänteeksi myös yhteistyön perheiden kanssa tunnekasvatuksen teemojen käsittelyssä (4%).

5.11 Tunnekasvatusta hankaloittavat tekijät

Yksi tämän tutkimuksen keskeisimpiä tavoitteita oli kartoittaa mahdollisia tunnekasvatusta hankaloittavia tekijöitä osallistujien työssä tai työympäristössä. Osallistujia pyydettiin määrittelemään vapaasti tekijöitä, jotka tekevät tunnekasvatuksesta haasteellista. Osallistujien oli myös mahdollista vastata kielteisesti, mikäli he eivät kokeneet työssään esiintyvän minkäänlaisia haasteita tunnekasvatukselle.

”Arki on kiireistä ja resurssit rajallisia.”

”--- Erityisen haastavat lapset, joille tunteiden hallinta ja tunnistaminen sekä etenkin sanoittaminen on vaikeaa. Näiden lasten arvaamattomuus tai voimakas tunneilmaisuus saa muut lapset jännittyneiksi, huolimatta ennakkoinnista, pienryhmistä, aikuisen tuesta ja mallista tai kiitoksista. --- ”

Suurimmat yksittäiset haasteet tunnekasvatuksen toteutukselle olivat osallistujien kokemana ajan puute ja kiire (36%) ja ryhmän useat haastavat tai erityistä tukea vaativat lapset (32%). Osallistujat kokivat, että tunnekasvatuksen suunnitteluun, materiaalien hankintaan ja niihin tutustumiseen sekä toteuttamiseen ei jää nykyisellään tarpeeksi aikaa. Lisäksi osallistujat kokivat haasteellisena tunnekasvatuksen toteuttamisen erityistä tukea vaativien lasten parissa.

”Kiire ja levoton lapsiryhmä, jossa kokoajan tapahtuu ja pitäisi ehtiä, nähdä/puuttua koko ajan joka asiaan. Ei välttämättä ehdi käymään joka tilannetta riittävän syvällisesti loppuun asti.”

”--- Mitä isompi ryhmä, sen haastavampaa. Pienryhmätyöskentely tukee.”

”--- Niistä [tunneasioista] pitäisi puhua enemmän ja jakaa ”vanhoja hyviä konsteja” arkeen.”

21% vastaajista koki työpaikan puutteelliset resurssit niin henkilökunnassa kuin materiaaleissa haastavaksi tunnekasvatuksen toteuttamista ajatellen. 18% vastaajista koki liian suuret ja kasvaneet ryhmäkoot haasteeksi. Muutama vastaaja mainitsi haastavaksi myös ryhmän lasten suuren ikäjakauman (7%). Osa vastaajista myös koki, että heillä ei ole tällä hetkellä tarpeeksi tietämystä ja koulutusta tunnekasvatuksen riittävään toteuttamiseen (11%).

”--- Kaikki työyhteisössä eivät välttämättä ymmärrä tunnekasvatuksen merkitystä ja sitä saatetaan vähätellä.”

''Koen tunnekasvatuksen haastavaksi, jos kaikki työntekijät tiimissä eivät ole sitoutuneet siihen tai eivät koe sitä tärkeäksi. ---''

Useat vastaajat kokivat haasteita myös tiimin ja aikuisten välisissä suhteissa. 18% vastaajista mainitsi tiimin pedagogisten ristiriitojen hankaloittavan tunnekasvatuksen toteuttamista. 7% vastaajista koki, että osa tiimin työntekijöistä suhtautuu tunnekasvatukseen negatiivisesti tai epäilevästi ja sen koettiin hankaloittavan tunnekasvatusta. Muutama yksittäinen vastaaja koki myös aikuisten käyttäytyvän lapsia kohtaan tunnekasvatusta ajatellen negatiivisella tavalla (3.5%) ja ryhmän aikuisten olevan epämotivoituneita ja uupuneita (3.5%).

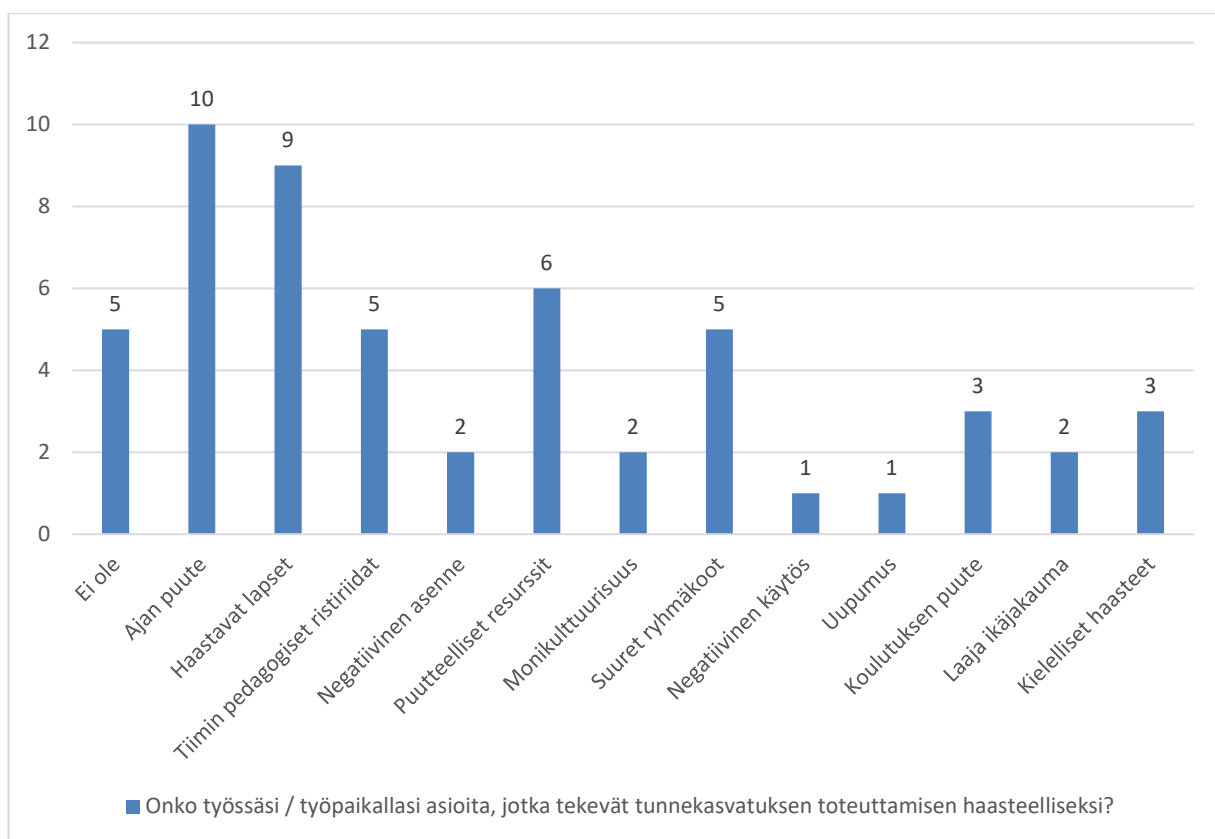
''Pienten kanssa sanojen puuttuminen haastaa, mutta ei ole este. ---''

''Paljon vieraskielisiä lapsia. Ei ole yhteistä kieltä. Kulttuurierot perheissä esim. lasten kurin suhteen. ---''

Muutamit vastaajat olivat kokeneet kielelliset haasteet kielen ymmärtämisessä ja puheen tuottamisessa haastavaksi tunnekasvatuksessa (11%). Myös monikulttuurisien ryhmien tunnekasvatus koettiin tavallista haastavammaksi kulttuuri- ja kielihaasteiden vuoksi (7%).

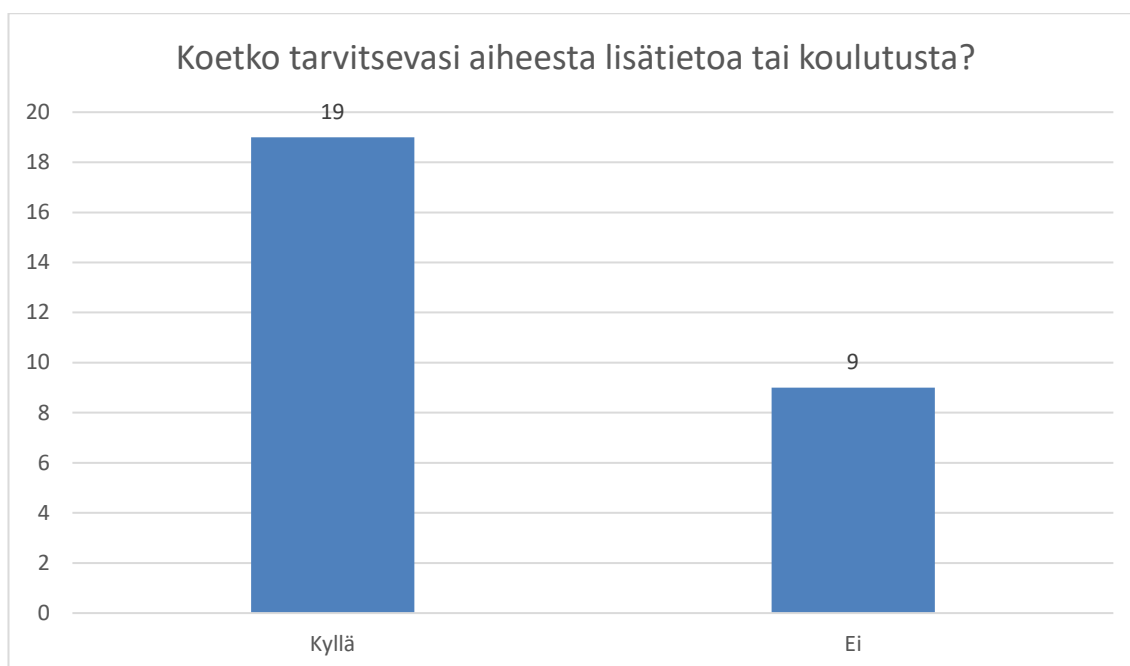
''Ei ole esteitä. Toimivassa tiimissä kaikki onnistuu!''

18% vastaajista ei kokenut työssään olevan minkäänlaisia haasteita tunnekasvatuksen toteuttamiselle.

5.12 Koulutuksen ja lisätiedon tarve

Viimeisenä tutkimuksessa kartoitettiin osallistuneiden lastentarhanopettajien tarvetta lisäkoulutukselle tai lisätiedolle tunnekasvatukseen liittyen.

Osallistuneista 19 lastentarhanopettajaa (68%) koki tarvitsevansa lisätietoa tai koulutusta tunnekasvatukseen liittyen. Vain 9 vastaajaa (32%) koki, että he eivät tarvitse lisätietoa tai koulutusta.

”Lisää käytännönläheistä satu/kuvamateriaalia ja uusia leikkivinkkejä olisi kiva saada.”

”Kiireen keskellä toteutettavia toimintatapoja.”

”Tunnekasvatuksen menetelmistä lisää koulutusta.”

Osallistujat kertoivat kaipaavansa lisäkoulutusta tunnekasvatuksen eri menetelmistä (4 vastaajaa) sekä vinkkejä tunnekasvatuksen toteuttamiseen (2 vastaajaa). Muutamat vastaajat kertoivat kaipaavansa lisää käytännön esimerkkejä tunnekasvatuksesta (4 vastaajaa) ja yleistä tietoa sekä kertausta tunnekasvatuksesta (3 vastaajaa). Lisäksi kaivattiin materiaalia tunnekasvatuksen toteuttamiseen (2 vastaajaa), keinoja lasten ristiriitatilanteiden käsittelyyn (1 vastaaja) ja keinoja aggressiivisen lapsen kohtaamiseen (1 vastaaja). Kaikki osallistujat eivät eritelleet lisäkoulutuksen tarvetta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Sähköiseen kyselyyn saatiin tutkimuksen päätyttyä yhteensä 28 vastausta. Tampereen kaupungilla työskentelevien lastentarhanopettajien tämän hetkistä määrää on hankala arvioida, joten osallistumisprosenttia on lähes mahdotonta arvioida. Koska lomakehaastattelu jouduttiin käytännön syistä lähettämään lastentarhanopettajille päiväkodin johtajien kautta, jäi tutkimuksessa epäselväksi myös se, kuinka laajan joukon tutkimuskutsu todellisuudessa tavoitti.

Opinnäytetyön aihe oli ajankohtainen ja tutkimuksen vastauksista päätellen myös lastentarhanopettajien mielestä tärkeä sekä merkityksellinen. Lastentarhanopettajat antoivat tunnekasvatukselle suuren painoarvon sekä merkityksen, mutta silti suuri osa opettajista kertoi toteuttavansa tunnekasvatusta liian vähän. Tunnekasvatuksen suurimmiksi haasteiksi nostettiin muun muassa ajan puute, puutteelliset resurssit sekä haastavat ja ylimitoitettut lapsiryhmät. Osa vastaajista ilmaisi myös, että tunnekasvatusta haastavat myös ristiriidat ja pedagogiset erimielisyydet tiimin kanssa. Päiväkotien kannattaisi tutkimuksen perusteella kiinnittää erityisesti huomiota tiimien sisäisen yhteistyön toimivuuteen. Aikaan ja resursseihin liittyvät haasteet kuormittavat lastentarhanopettajien työtä tällä hetkellä myös tunnekasvatuksen ulkopuolella, mutta niihin on tämän hetkisen lainsäädännön pohjalta usein hankalaa tuoda muutosta.

Tutkimuksessa ilmeni, että lastentarhanopettajat olivat pääosin hyvin perillä tunnekasvatuksen sisällöistä ja käsite oli osallistujille tuttu. Opettajat tuntuivat kuitenkin olevan hieman epävarmoja siitä, toteuttavatko he tunnekasvatusta oikealla tavalla tai he eivät olleet varmoja, ovatko he ymmärtäneet termin oikein. Tätä kuvaa myös se, että lastentarhanopettajista suuri osa arvioi toteuttavansa tunnekasvatusta liian vähän, vaikka tutkimuksen tutkiessa tunnekasvatuksen konkreettisia toteutustapoja oli tunnetaitojen perusopetus käytännössä usealla hyvin hallussa. Tämä tukee Ahosen kirjassaan mainitsemia aikaisempia tutkimustuloksia, joiden mukaan varhaiskasvattajilla on olemassa paljon tietoa lasten sosiaalis-emotionaalisesta kehityksestä ja tunnetaitojen tukemisesta, mutta tietotaidon soveltaminen käytännön työhön koetaan hankalaksi. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että monet kaipaivat tunnekasvatukseen enemmän konkreettista ohjausta ja käytännön vinkkejä. (Ahonen 2017; 22.)

Lastentarhanopettajista huomattavan suuri osa tunsikin tarvitsevänsä tunnekasvatukseen vielä lisää koulutusta tai lisää tietoa. Kaikki vastaajat eivät eritelleet koulutuksen tai lisäkoulutuksen tarvetta, mutta tutkimuksesta nousi tarve nimenomaan käytännön vinkkeihin. Osa koki tarvitsevänsä kokonaisvaltaisempaa kertausta tunnekasvatuksesta. Myös tarve valmiille tunnekasvatusmateriaaleille nousi useamman lastentarhanopettajan vastauksesta.

Tämän opinnäytetyön jatkotutkimuksena voitaisiin esimerkiksi järjestää lastentarhanopettajille tunnekasvatukseen liittyvää lisäkoulutusta tai keskustelutilaisuuksia asioista, jotka ovat tämän tutkimuksen kautta nousseet tärkeiksi. Jatkossa voisi olla myös mielenkiintoista tutkia ja kerätä lastentarhanopettajien hyväksi kokemia käytänteitä vieläkin laajemmin ja laatia niiden pohjalta jonkinlainen tunnekasvatusopas tai materiaali.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Alijoki, E. 1998. Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Ellilä, T. 2017. Tunnetaidot hallitseva lapsi oppii. Aamulehti 15.10.2017. B4.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. Viitattu 23.11.2017. Ellibs library: <https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-768-035-6>.

Haapsalo, T. & Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Molli. Hyvällä mielellä vai pahalla päällä. Tunteet taidoiksi. Helsinki: Lasten keskus.

Haapsalo, T. & Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu. Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Lasten keskus.

Hyson, M. 2004. The Emotional Development of Young Children. Building an Emotion-centered Curriculum. New York: Teachers College Press.

Ingman-Friberg, S. Cacciatore, R. (toim.). 2016. Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia. Parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus Oy.

Kullberg-Piilola, T. & Peltonen, A. 2000. Tunnemuksa. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Laajasalo, T. 2016. Hiljennä häiriikkö hyvällä. Tutkittua tietoa käytösongelmien ehkäisystä. Ahtola, A. (toim.) Psykykinen hyvinvointi ja oppiminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lajunen, K. & Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2015. Tunne - ja turvataitoja lapsille. Tunne - ja turvakasvatuksen oppimateriaali. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Mills, H. & McCarroll, E. 2012. Emotion regulation in early childhood. Texas Child care quarterly 36:1. Viitattu 26.11.2017. Saatavilla http://www.childcarequarterly.com/pdf/summer12_emotion.pdf.

Neuvokas perhe. Suomen sydänliitto ry. 2017. Meidän perheen tunnetaidot. Viitattu 23.11.2017. Saatavilla: <https://neuvokasperhe.fi/meidan-perheen-tunnetaidot>.

Opetushallitus, 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Pajunen, E. 2016. Lasta ei tarvitse suojata voimakkailta tunteilta. Auta lasta antamaan niille nimi. Aamulehti 31.10.2016. Saatavilla: [https://www.aamulehti.fi/ihtiset/lasta-ei-tarvitse-suojella-voimakkailta-tunteilta-auta-lasta-antamaan-nimi-24027435/](https://www.aamulehti.fi/ihtiset/lasta-ei-tarvitse-suojella-voimakkailta-tunteilta-auta-lasta-antamaan-niille-nimi-24027435/).

Pajunen, E. 2016. Väsyneenä ei vain jaksa. Lapsen tunnemyrsky voi siirtyä aikuiselle. Aamulehti 31.10.2016. Saatavilla: <https://www.aamulehti.fi/ihtiset/vasyneena-ei-vain-jaksa-lapsen-tunnemyrsky-voi-siirtya-aikuiselle-24027428>

Raver, C. 2003. Young Children's Emotional Development and School Readiness. Eric Digest. Viitattu 11.11.2017. Saatavilla: https://www.researchgate.net/profile/C_Raver/publication/242095521_Young_Children's_Emotional_Development_and_School_Readiness/links/54183f160cf203f155ada1d5/Young-Childrens-Emotional-Development-and-School-Readiness.pdf.

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Suomen mielenterveysseura. 2017. Tunnetaitojen perusteet. Viitattu 23.11.2017. Saatavilla: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/tunnetaidot/tunnetaitojen-perusteet>

Sääkslahti, A. 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tampereen kaupunki, 2017. Tampereen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. 24.5.2017.

Väestöliitto. 2017. Tunnetaidot. Viitattu 23.11.2017. Saatavilla: http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/tunnetaidot/.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje päiväkodin johtajille

Hei päiväkodin johtaja,

Olen sosionomiopiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta ja teen tällä hetkellä ammatillista opinnäytetyötäni aiheesta "Lasten tunnekasvatuksen toteutuminen Tampereen päiväkodeissa". Tarkoituksena on tutkia miten ja millä tavoin tunnekasvatusta tällä hetkellä toteutetaan sekä minkälaisia vaikutuksia sillä koetaan olevan. Lisäksi tutkimus kartottaa mahdollista tarvetta lisäkoulutukseen aiheeseen liittyen.

Tavoitteena on kerätä tietoa, jonka avulla voidaan kehittää ja edistää tunnekasvatuksen toteutumista Tampereen päiväkodeissa. Tutkimuksella on voimassaoleva tutkimuslupa.

Tutkimus toteutetaan sähköisellä kyselylomakkeella, joka on tarkoitus lähettää kaikille Tampereen kaupungin lastentarhanopettajille. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10-15 minuuttia. Tutkimuksesta ei voida erottaa yksittäisiä vastaajia tai päiväkoteja. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Vastausaikaa on 6.-19.11.2017.

Pyydän, että välittäisitte tutkimuskyselyni oman päiväkotinne lastentarhanopettajille. Toivottavasti päiväkodistanne löytyisi innostuneita vastaajia!

Linkki tutkimuk-

seen: <https://lomake.tamk.fi/v3/lomakkeet/25326/lomake.html>

Yhteistyöterveisin,

Milla Puikkonen

sosionomiopiskelija

milla.puikkonen@soc.tamk.fi

Liite 2. Tutkimuksen saatekirje

Hyvä lastentarhanopettaja,

Sinut on kutsuttu osallistumaan tutkimukseen lasten tunnekasvatuksen toteutumisesta Tampereen päiväkodeissa. Tutkimuksessa selvitetään miten ja millä tavoin tunnekasvatusta tällä hetkellä toteutetaan, millaisena lastentarhanopettajat näkevät tunnekasvatuksen ja pitävätkö lastentarhanopettajat tunnekasvatusta tärkeänä. Lisäksi tutkimuksessa kartoitetaan mahdollisia haasteita tunnekasvatuksen toteuttamiselle sekä mahdollista tarvetta lisäkoulutukselle.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa ajankohtaista ja luotettavaa tietoa, jonka avulla tunnekasvatusta voidaan edistää ja kehittää Tampereella.

Kyselyyn vastaaminen ja tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Vastaukset käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti. Tutkimuksen tulokset eivät ole yhdistettävissä yksittäiseen vastaajaan tai päiväkotiin. Tutkimuksella on Tampereen kaupungin myöntämä tutkimuslupa.

Tutkimus toteutetaan sähköisellä kyselylomakkeella, joka sisältää sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. **Lomakkeen täyttämiseen kuluu aikaa noin 10-15 minuuttia. Kyselyyn vastaa ryhmän lastentarhanopettaja.**

Tutkimus on osa ammatillista opinnäytetyötäni Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa. Opinnäytetyöni ohjaajana toimii Hanna-Kaisa Korpikoski (hanna-kaisa.korpikoski@tamk.fi).

Ystävällisin terveisin,

Milla Puikkonen
milla.puikkonen@soc.tamk.fi

Liite 3. Sähköinen kyselylomake

1. Olen työskennellyt lastentarhanopettajana ____ vuotta? (Työssäolovuodet tasalukuna)
2. Lapsiryhmäni ikäjakama on tällä hetkellä:
a. Alle 3-vuotiaat b. 3-5-vuotiaat c. 5-vuotiaat d. Esiopetusikäiset e. Jokin muu, mikä?
3. Mitä tunnekasvatus mielestäsi on?
4. Minkälaisia ominaisuuksia tai taitoja hyvältä tunnekasvattajalta mielestäsi vaaditaan?
5. Koetko tunnekasvatuksen tärkeäksi elementiksi varhaiskasvatuksessa?
a. Erittäin tärkeä b. Melko tärkeä c. Neutraali d. Ei kovin tärkeä e. Ei lainkaan tärkeä
6. Minkälaisia vaikutuksia olet havainnut tunnekasvatuksella olevan lapsiin?
7. Millä tavoin toteutat tunnekasvatusta työssäsi?
8. Koetko toteuttavasi tunnekasvatusta työssäsi:
a. Edistyksellisesti b. Riittävästi c. Liian vähän d. En ole toteuttanut lainkaan
9. Minkälaisia käytänteitä tai toimintatapoja olet kokenut toimiviksi tunnetaitojen opettamiseen päiväkodin arjessa?
10. Onko työssäsi / työpaikallasi asioita, jotka tekevät tunnekasvatuksen toteuttamisen haastavaksi? Jos kyllä, niin minkälaisia?
11. Koetko tarvitsevasi aiheesta lisätietoa tai koulutusta?
a. En b. Kyllä, minkälaista? ____